

rum fide, plerumque verba excedere videantur eodem, quod non fit quando aliquid quod erat obscurum vel dubium, causa et ratione reddita, exponitur, sed quando id quod apertum est, vel augetur, vel extenuatur, nec tamen a tramite significandæ veritatis erratur, quoniam sic verba rem quæ iudicatur excedunt, ut voluntas loquentis nec fallentis appareat, qui novit quousque credatur, a quo ultra quam credendum est, vel minuitur loquendo aliquid, vel augetur. Hunc loquendi modum Græco nomine hy-

A perbole vocant, qui modus, sicut hoc loco, ita in nonnullis aliis divinis litteris invenitur, ut est: *Posuerunt in cælum os suum* (Psal. LXXII), et: *Verticem capilli perambulantium in delictis suis* (Psal. LXXVII), et multa hujusmodi, quæ Scripturis sanctis non desunt, sicut alii tropi, hoc est locutionum modi, de quibus operosius disputarem, nisi, evangelista terminante Evangelium suum, etiam compellerer meum terminare sermonem.

Sequuntur ejusdem venerabilis Bedæ presbyteri, famuli Christi, expositiones optimæ in Acta apostolorum, decenti ordine et quadranti serie, tum quod ab eodem Luca evangelista, a quo proxime expositum Evangelium, conscripta sunt, tum quia phrasi evangelicæ maxime omnium consentiunt, tum etiam quod his forte de causis post Evangelia et Epistolas Pauli, in quas seorsum Explicationes idem auctor collegit, in Bibliis vulgatis citari solent. Post quæ, juxta prædictum ordinem in Epistolas catholicas, ac demum in Apocalypsim divi Joannis addemus ejusdem Explanations, hunc tomum, non in sperate, nec infideliter clausuri.

SUPER ACTA APOSTOLORUM EXPOSITIO.

AD ACCAM EPISCOPUM BEDÆ EPISTOLA IN EXPOSITIONEM ACTUUM APOSTOLORUM.

Domino in Christo desideratissimo et vere beatissimo Accæ episcopo, Beda, perpetuam in Domino salutem.

Accepi creberrimas beatitudinis tuæ litteras, quibus me commonere dignatus es ne mentis acumen inertio otio torpere et obdormire permittam, sed meditandis scrutandisque quotidie Scripturis vigil atque indefessus insistam, et post expositionem Apocalypseos sancti evangelistæ Joannis, quam fratris nostri Eusebii rogatu tribus libris complexam, mox tibi transcribendam destinavi, in explanationem quoque beati Evangelistæ Lucæ, juxta vestigia Patrum, quantum valeam sudoris impendam. Quod quia facere necdum potui, et operis videlicet immensitate perterritus, et obstrepentium causarum (quas tu melius nosti) necessitate præpeditus, ne tamen tuæ postulationis contemneretur auctoritas, quod interim potui feci. Misi enim opusculum in Actus apostolorum, quod ante non multos dies editum, et velocissime quantum tempus dederat, ne tua sacrosancta voluntas impediretur, emendatum, membranulis indideram. Ubi ea quæ vel mystice gesta vel obscurius dicta videbantur, prout potui dilucidare tentavi. In quo me opusculo cum alij plurimi fidei catholicæ scriptores, tum maxime juxta Arator sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, qui ipsum ex ordine librum heroico carmine percurrens, nonnullos in eodem metro allegoriæ flores admiscuit, occasio-

B nem mihi tribuens, vel alia ex his colligendi, vel eadem planius exponendi. Actus igitur apostolorum (ut beatus Hieronymus ait) nudam quidem sonare videntur historiam, et nascentis Ecclesiæ infantiam texere; sed si noverimus eorum scriptorem Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertimus pariter omnia verba illius animæ languentis esse medicinam. Et quibus nos aliqua justa modulum nostræ parvitatæ exposituri, primo admonere curabimus ipsum evangelistam Lucam, ut dictum est, juxta traditionem veterum Ecclesiæ tractatorum, medicinæ artis fuisse peritissimum, et magis Græcas litteras scisse quam Hebræas. Unde sermo ejus, tam in Evangelio quam in Actibus apostolorum, comptior est, et sæcularium redolet eloquentiam, magisque testimoniis Græcis utitur quam Hebræis. Ex quo accidit quod maxime miror, et, propter ingenii tarditatem, vehementissimo stupore percussus, nescio perscrutari, qua ratione cum in Hebraica veritate a diluvio usque ad Abraham decem generationes inveniantur, ipse Lucas, qui, Spiritu sancto calamum regente, nullatenus falsum scribere potuit, undecim generationes, juxta septuaginta Interpretes, adjecto Cainam, in Evangelio ponere maluerit. Ideo autem in Evangelii Præmio dicit sibi visum esse ex ordine diligenter scribere, quoniam hoc multi conati sunt. Sed eos debemus accipere quorum in Ecclesia multa exstat auctoritas, quia id

quod conati sunt implere minime potuerunt. Iste autem non solum usque resurrectionem assumptionemque Domini perduxit narrationem suam, ut in quatuor auctoribus evangelicæ Scripturæ dignum suo labore haberet locum, verum etiam deinceps quæ per Apostolos gesta sunt, quæ sufficere credidit ad ædificandam fidem legentium, vel audientium, ita scripsit, ut solus ejus liber fide dignus haberetur in Ecclesia de apostolorum actibus narrantis, reprobatis omnibus qui non ea fide qua oportuit facta dictaque apostolorum scribere ausi sunt. Eo quippe tempore scripserunt Marcus et Lucas, quo non solum ab Ecclesia Christi, verum etiam ab ipsis adhuc in carne manentibus apostolis probari potuerunt. Nam Domini nutu gerebatur ut non solum apostoli qui viderant, sed et discipuli qui auditu didicerant, facta Christi dictaque conscriberent, quatenus sequentibus Ecclesiæ doctoribus ea quæ non viderant prædicandi scribendique fiducia pariter et auctoritas præberetur, Actus vero apostolorum, et præcipue beati Pauli, cujus individuus in peregrinando comes existit beatus Lucas, sicut viderat ipse composuit. Quorum contextus omnis, quantum ex aliorum historiis animadvertere potuimus, continet annos viginti octo, id est, Tiberii Cæsaris annos sex, Caii annos quatuor, Claudii annos quatuordecim. Cujus prin-

cipis Petrus apostolus Romam venit, et in quarto anno fame facta, octavo anno sunt Judæi Roma expulsi. Item Neronis quatuor annos, quorum duos extremos beatus Paulus Romæ in libera mansit custodia. Ex quo intelligimus in eadem urbe librum esse compositum. Itemque ut per Judæorum quoque reges eadem tempora discernam, Herodes, Philippus et Lysanias tetrarchæ præfuerunt annis sex. Herodes rex, qui et Agrippa, qui Cæsareæ periit, annos septem. Agrippa, filius ejus, sub quo Paulus Romam missus est, annos quindecim. Cujus restant usque ad subversionem Jerosolymorum anni duodecim. Hæc distinctius exsecutus sum, ut cum ejusdem libelli revolvas historiam, quid sub quo tempore gestum sit, evidenter agnoscere possis. Misi autem et explanatiunculam Epistolæ beatissimi evangelistæ Joannis, cujus maximam partem ex homiliis sancti Augustini latissima suavitate diffusis, compendiosus brevior excerpti. Nonnulla vero in calce etiam proprio sudore subtexui. In quo utroque opere, si quid utilitatis inveneris, Dei donis ascribe; si quid superflui, meæ fragilitati compatere. Intercedentem pro nobis beatitudinem vestram Dominus omnipotens ad regimen Ecclesiæ perpetuo conservet incolumem.

INCIPIT EXPOSITIO.

CAPUT PRIMUM.

Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Jesus facere et docere. De omnibus se dicit Christi factis et dictis in Evangelio scripsisse, non quod omnia comprehendere potuerit, ne sit contrarius Joanni qui ait: *Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc* (Joan. xx), sed quod de omnibus elegerit unde faceret sermonem, quæ judicavit apta et congrua sufficere officio dispensationis suæ. Theophilus interpretatur *Dei amator*, vel *a Deo amatus*. Quicumque ergo Dei amator est, ad se scriptum credat, suæque hic animæ, quia Lucas medicus scripsit, inveniatur salutem. Et notandum quod ait: *Quæ cœpit Jesus facere et docere.* Primo facere, postea docere. Quia Jesus bonum doctorem instituens, nulla nisi quæ fecit docuit.

Usque in diem qua præcipiens apostolis per Spiritum sanctum quos elegit assumptus est. Per hyperbaton legendum usque in diem qua assumptus est, præcipiens ante assumptionem, id est, præcepta dans apostolis, quæ vel hic vel in Evangelii leguntur. Est ergo sensus: Scripsi de Jesu a tempore quo cœpit signa facere et docere usque in diem qua, eisdem consummatis, unde venerat rediit.

Per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei, et convalescens, etc. Ad instruendam Dominus fidem suæ resurrectionis, sæpius apostolis post

passionem suam vivus apparuit, cibos sumit, eandemque quam a mortuis suscitaverat palpandam carnem exhibet. Sed altiori mysterio per hanc quadragessimam dierum cum discipulis conversationem, significat se occulta præsentia quæ promiserat implendum. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii). Iste enim numerus hanc temporalem terrenamque vitam vel propter quatuor anni tempora, vel propter quatuor ventos cæli designat. Nam postquam consepulti fuimus cum Christo per baptismum in mortem, quasi Rubri maris calle transitio, necessarium in hac solitudine Domini habemus ducatum, qui nos ad cœlestia perducat, et imaginis suæ denario remunerans, præsentia sancti Spiritus quasi vera jubilæ quiete beatificet.

Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. Nondum fuerant apostoli baptizati, non tamen aqua, sed Spiritu sancto, quos intelligimus jam fuisse baptizatos, sive baptismo Joannis (ut nonnulli arbitrantur), seu (quod magis credibile est) baptismo Christi. Neque enim ministerium baptizandi fuerat ut haberet baptizatos servos per quos cæteros baptizaret, quia non defuit memorabilis illius humilitatis ministerium, quando eis lavit pedes. Cum ergo diceret Dominus: *Quia Joannes quidem baptizavit aqua, nequaquam subjunxit: Vos autem baptizabimini, sed: Vos autem baptizabimini Spi-*

ritu sancto. Quia neque apostoli, neque sequaces eorum, qui usque hodie baptizant in Ecclesia, aliter quam Joannes, id est, in aqua baptizare prævalent, sed tantum invoato Christi nomine adest interior virtus Spiritus sancti, quæ homine aquam tribuente baptizatorum animas simul et corpora purificet, quod in Joannis baptismo non fiebat. *Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus (Joan. vii).*

Igitur qui conuenerant interrogabant eum dicentes : Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel ? Quoniam apparens eis locutus est de regno Dei, Spiritus quoque sancti non post multos dies promisit adventum, consequenter eum de eodem regno percontantur utrum videlicet mox adueniente Spiritu sancto in præsentem restituendum, an in futuro sanctis reservandum credere debeant. Carnales enim adhuc discipuli, resurrectione Christi completa, continuo regnum Israel credebant esse venturum. Juxta quod Cleophas ait : *Nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus Israel.* Et evangelista præmisit quia Domino Jerosolymam venturo existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. Sed oportebat impleri prophetiam, qua Patri canens : *Tu vero repulisti, et spreuisti, et distulisti Christum tuum (Psal. lxxxviii).* Repulit enim et spreuit Filium Pater, quando eum in passione deseruit loquentem : *Deus, Deus meus, quare me repulisti (Matth. xxvii) ?* Distulit autem, ut quem sancti illo tempore regnaturum potabant, expectent in die iudicii in sua maiestate venturum. Unde et ipse Dominus spiritalem Israel et regnum cælestis a prophetis fuisse promissum insinuans, ait :

Non est vestrum nosse tempora vel momenta que Pater posuit in sua potestate. Illius (inquiens) regni tam secretum tempus est, ut Patris tantummodo scientiæ pateat. Et quando dicit : *Non est vestrum scire,* ostendit quod et ipse sciat, cujus omnia sunt quæ Patris sunt, sed non expedit nosse mortalibus, ut semper incerti de adventu iudicis, sic quotidie vivant, quasi die alia iudicandi sint.

Sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos. Et eritis mihi testes in Jerusalem, etc. Cum supervenerit, inquit, in vos Spiritus sanctus, nequaquam regnum Israel, sive regnum Dei in Israel, ut putatis, afferet, sed vobis virtutem de me testificandi præbebit. Tantumque regni illius tempora longe sunt, ut prius non solum hanc Jerosolymorum urbem, verum etiam omnes Judææ fines, dehinc autem et proxime gentem Samaritæ, ad extremum novissimos quoque per circuitum mundi terminos Evangelii fama percurrat.

Et cum hæc dixisset, videntibus illis elevatus est. Marcus quidem aliam Domini locutionem commemorans, ait : *Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum (Marc. xvi).* Sed quia Lucas significantius adjecit *Cum hæc dixisset, elevatus est,* ostendit profecto, illis quos commemora-

verat sermonibus expletis, Dominum ascendisse ad cælos.

Et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Ubique creatura suo Creatori præstat obsequium. Astra indicant nascentem, patientem obnubunt, recipiunt nubes ascendentem, redeantem ad iudicium comitantur.

Ecce duo viri astiterunt illis in vestibus albis. Albæ vestes exaltationi magis congruunt quam humiliationi. Et ideo, Domino ascendente, in albis vestibus angeli apparent, qui nato Domino in albis vestibus apparere non dicuntur, quia qui in nativitate sua apparuit Deus humilis, in ascensione sua ostensus est homo sublimis. Nam et locus congruit, dum his qui in humili civitatula natus est homo, de monte sublimi regressus est ad cælum.

B *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum.* Ob duas illi causas angeli videntur, ut videlicet ascensionis tristitiam regressionis commemoratione consolarentur, et ut vere in cælum illum ire monstrarent, et non quasi in cælum sicut Eliam.

Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Id est, in eadem forma carnis atque substantia veniet iudicaturus, in qua venerat iudicandus. Cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Cujus etiam gloria divina, quæ quondam in monte tribus discipulis apparuit, peracto iudicio ab omnibus sanctis videbitur, quando tolletur impius ne videat gloriam Dei.

C *Tunc reversi sunt Jerusalem a monte qui vocatur Oliveti.* Dominus et Salvator noster, principe tenebrarum devicto, in locum pacis et luminis fideles educit. Meritoque montem charismatis ascendit, sanctum promissurus Spiritum, cujus nos unctio docet de omnibus.

Qui est juxta Jerusalem, Sabbati habens iter. Juxta historiam indicat montem Olivarum spatio milliarii ab urbe Jerusalem esse discretum. Sabbato enim juxta legem plus quam mille passus incedere non licebat. Juxta allegoriam vero, qui gloriam Domini ad Patrem ascendente intus intueri merebitur, et Spiritus sancti promissione ditari, hic Sabbati itinere urbem perpetuæ pacis ingreditur. Eritque ei, juxta Isaiam, Sabbatum ex Sabbato, quia qui hic cessavit a perverso opere, illic quiescet in cælesti retributione. At contra qui in hoc sæculo quasi per tempus sex dierum, salutem operari neglexerit, illo perpetuæ quietis tempore, de finibus beatæ Jerusalem excludetur, illud Evangelium continentis : *Orate ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato.*

Et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant. Locum in superiori designat, quia jam a terrena conversatione Sabbati, ad superiora scientiæ virtutisque conscenderant.

Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. Putant quidam duos fuisse apostolos Jacobi vocabulo nuncupatos, Jacobum videlicet Zebedæi, et Jacobum Alphæi, tertium vero Jacobum fratrem Domini, non apostolum, sed episcopum fuisse Jerosolymorum. Quod nequaquam verum est, sed, juxta Eva-

geliorum fidem, eundem Jacobum filium Alphæi apostolum præfuisse Jerosolymis sciendum est, qui frater Domini dictus est, eo quod fuerit Mariæ materteræ Domini filius, cujus Joannes evangelista meminit. *Stabant autem* (inquiens) *juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleophæ* (Joan. xix). Mariam hanc Cleophæ a patre sive a familia cognominans. Quomodo enim frater Domini non apostolus, sed tertius Jacobus esse dicatur, cum et Paulus eum nominet apostolum: *Alium autem* (inquiens) *apostolorum vidi neminem nisi Jacobum fratrem Domini* (Galat. i)? et evangelista Marcus, eundem non tertium, sed alterum appellet dicens: *Erat autem et mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi minoris, et Joseph mater, et Salome* (Marc. xv). Cum enim major et minor non inter tres, sed inter duos soleant præbere distantiam, minor Jacobus Alphæi appellatur, ad distinctionem majoris qui erat filius Zebedæi. Lege librum beati Hieronymi adversus Helvidium. Simon autem Zelotes, ipse est qui in Evangeliiis scribitur Cananæus. Cana quippe *zelus* interpretatur. Erat enim de vico Galilææ Cana, ubi Dominus aquas convertit in vinum, et post fratrem suum Jacobum Jerosolymorum rexit Ecclesiam, centumque et viginti annorum sub Trajano crucem ascendit. Conso-brinus is secundum carnem Salvatoris fuisse declaratur, quia patrem ipsius Cleopham, fratrem fuisse Joseph, Hegesippus contestatus est. Judas vero Jacobi, id est, frater Jacobi, idem est qui in Evangeliiis vocatur Thaddæus, missusque est Edessam ad Abagarum regem Osroenæ, ut ecclesiastica tradit historia. Sequitur:

Ili omnes erant unanimiter perseverantes in oratione. Unanimiter perseverant in oratione, qui adventum sancti Spiritus expectant. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum (Sap. i). Et ideo quicumque ejus promissa cupierit accipere dona, perseveranter debet instare precibus fraterna charitate conditis.

Erat autem turba hominum simul, centum fere viginti. Ili centum viginti ab uno usque ad quindecim paulatim et per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui propter utriusque legis perfectionem in Psalterio mystice continentur, et in quo Vas electionis apud Petrum Jerosolymis commoratur. Oportebat enim ut sacramentum quod legislator in annis exhibuit, hoc novæ gratiæ prædicatores suo numero designarent.

Viri fratres, oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus sanctus, etc. In undenario numero Petrus apostolus remanere metuit. Omne enim peccatum undenarium est, quia dum perverse agit, præcepta Decalogi transit. Unde quia nulla nostra justitia per se innocens est, tabernaculum quod Arcam Domini continebat intus undecim velis cilicinis desuper obvelabatur. Numerumque apostolorum duodenarium redintegrat, ut per duas septenarii partes (ter enim quaterni decus dipondium) gratiam quam verbo prædicabant, et cum numero servarent, et qui mundo

quadriforni fidem sanctæ Trinitatis prædicaturi erant, Domino dicente: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Math. xxviii), jam operis perfectionem numeri quoque sacramento firmarent. Juxta altiorem autem intellectum, damnnum Ecclesiæ quod in falsis fratribus patitur, hactenus ex parte maxima perdurat incorrectum. At cum in fine mundi populus Judæorum qui Dominum crucifixum reconciliandus Ecclesiæ creditur, velut quinquagesimo die propinquante, apostolorum est summa restituta.

Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis. Qui Dominum vitæ vendidit, terra viventium amissa, agrum sanguinis et mortis æternæ, sceleris et nominis sui memoriam possidet. Alioquin non ipse Judas emptum pretio sanguinis agrum sigili possidere meruit, qui, relatis triginta argenteis, traditionis crimen criminosiore in se protinus morte muctavit. Sed, more sacri eloquii, *possedit* dictum est possidere fecit. Sicut beatus Job ait: *Et abominabuntur me vestimenta mea*, id est, abominabilem me membra corruptibilia reddent.

Et suspensus crepuit medius. Dignam sibi pœnam traditor amens invenit, ut videlicet guttur quo vox proditionis exierat laquei nodus necaret. Dignum etiam locum interitus quæsit, ut qui hominum angelorumque Dominum morti tradiderat cælo terræque perosus, quasi aeris tantummodo spiritibus sociandus, juxta exemplum Achitophel et Absalon qui regem David persecuti sunt, aeris medio periret. Cui utique satis digno exitu mors ipsa successit, ut viscera quæ dolum proditionis conceperant rupta caderent, et vacuas evolverentur in auras. Cujus simillima pœnæ mors Arcium hæresiarcham damnasse refertur, ut quia ille humanitatem Christi, iste divinitatem extinguere moliebatur, ambo sicut sensu inanes vixerant, sic quoque ventre vacui perirent.

Fiat habitatio ejus deserta, et non sit qui inhabitet in ea, et episcopatum ejus accipiat alter. Plani quidem sunt isti versiculi, et palam beato Petro interpretante expositi, quia et Judas meritum prævaricationis suæ pœnam excepit, abiensque in locum suum, gehennam videlicet infernalem, communem humanæ conversationis habitationem immatura et impia morte deseruit, et nihilominus, accipiente sancto Matthiæ locum ministerii illius et apostolatus, sacratissima perfectionis apostolicæ summa restaurata est. Sed notandum quod nequaquam juxta Vulgatam Editionem de uno centesimo octavo psalmo totum testimonium est sumptum, verum extrema pars tantum, prior vero de sexagesimo octavo, in quo dictum est de Judæis: *Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.* Dum enim vellet beatus Petrus et Judæ abjectionem et electionem Matthiæ testimoniis astruere propheticis, junxit testimonium quod episcopatu Matthiæ specialiter, et illud quod de Judæorum, in quorum numero etiam Judas erat, abjectione generaliter positum erat. Quod nescio a quo primum imperito emendatore centesimo

octavo psalmo additum est. Qui cum videret hos A
versiculos pariter a beato Petro positos, suum Psalterium pariter non habuisse, putare cœpit falsatum se habere Codicem, et quod non habuerat, superadjicere præsumpsit. Eodem modo tertio decimo psalmo de Epistola Pauli ad Romanos, octo versus quos ipse de universis psalmis et Isaia propheta con-texterat adjecti sunt. Quorum primus est: *Sepulcrum patens est guttur eorum*. Ultimus: *Non est timor Dei ante oculos eorum*. Hæc enim quæ dixi, non solum Hebraica veritas, et emendatior septuaginta Interpretum Editio, verum aperta quoque ratio comprobabat, quod in eodem centesimo octavo psalmo, exceptis his versiculis, triginta sint imaledictiones in Judam Scariotem illatæ, juxta numerum argenteorum quibus Dominum vendere non timuit. Quorum prima hæc est: *Constitu super eum peccatorem*. Extrema vero hæc: *Et operiantur sicut diploide confusione sua*.

Joseph qui vocatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam. Barsabas filius quietis, Matthias Dei parvus interpretatur. De quo Arator:

..... O quantum distant humana supernis
Judiciis? Parvi merito transcenditur ille
Laude hominum qui justus erat.

Et dederunt sortes eis, etc. Non hoc exemplo, vel quod Jonas propheta sorte deprehensus sit, indifferenter sortibus est credendum, « cum privilegia singulorum, » ut Hieronymus ait, « communem legem facere omnino non possint. » Nam ibi et gentile viri, tempestate coacti, auctorem periculi sorte quærebant, et hic Matthias sorte eligitur, ne apostoli electio a mandato discrepare legis veteris videretur, ubi summus sacerdos sorte quæri jubebatur, sicut de Zacharia dicitur: *Secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exit ut incensum poneret* (Luc. 1). Quidcirco, ut reor, tunc sorte legebatur, ut typo figuraretur, verum semper quærendum fuisse sacerdotem, donec veniret cui repositum erat, qui non in hostiarum cruore, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa (Hebr. ix). Cujus hostia tempore Paschæ immolata, sed die Pentecostes Spiritu sancto in igne apparente, vere consumpta est. Veteris enim erat consuetudinis acceptas Deo victimas cœlestis igne consumi. Donec ergo veritas completeretur, figuram licuit exerceri. Inde est quod Matthias, qui ante Pentecosten ordinatur, sorte quæritur; septem vero diaconi postea nequaquam sortis agitatione, sed discipulorum tantum electione, apostolorum vero oratione et manus impositione, sunt ordinati. Quod si qui necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cœtu et precibus ad Deum fuisse egisse.

CAPUT II.

Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco. Hoc est in cœnaculo, quod superius ascendisse narratur. Quicumque enim Spi-

ritu sancto adimpleri desiderant, carnis domicilium necesse est mentis contemplatione transcendant. Sicut autem quadraginta dies, quibus Dominus post resurrectionem suam cum discipulis conversatus est, concurgentem Christo peregrinationis hujus designant Ecclesiam, ita dies quinquagesimus, quo Spiritus sanctus accipitur, perfectionem quietis beatæ, qua labor Ecclesiæ temporalis denario remunerabitur æterno, congruenter exprimit. Nam et ipse numerus quadragenarius æqualibus suis partibus computatus addit amplius ipsum denarium, et facit quinquaginta. Quadragenarii quippe numeri dimidium est viginti, quarta pars de eodem, quinta octo, octava quinque, decima quatuor, vigesima duo, quadragesima unum. Viginti autem, et decem, et octo, et quinque, et quatuor, et duo, et unum, quinquaginta faciunt. Cujus computi facillime patet figura, quoniam præsens conflictus gaudium nobis jubilæi, quasi lateris generat sempiternum, Apostolo dicente: *Quid enim in presenti momentaneum est et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis* (II Cor. iv). Vera est autem nostra beatitudo corporis et animæ, nos immortalitate gloriantes summæ et beatæ Trinitatis æterna visione satiari. Nam corporis quatuor notissimis qualitatibus consistimus. In interiore autem homine, ex toto corde, tota anima, tota mente, Deum diligere jubemur. Et hoc est perfectum vitæ denarium, divina nos gloriæ præsentis visione lætari. Verum notandum juxta historiam quod apud antiquos, dies Pentecostes, id est, quinquagesimæ, quo lex data erat, ab occisione agni computabatur. Hic autem non a Domini passione, sed, sicut beatus Augustinus exponit, ab ejus resurrectione dies quinquagesimus, quo Spiritus sanctus missus est, computatur, qui, redeunte signi veteris exemplo, ipse ibi manifestissime diem dominicum suo consecravit adventu. Quo etiam temporis articulo, verum Pascha die Dominico monstravit esse celebrandum. Nam sicut hic, sic et illic in ignis visione Deus apparuit, dicente Exodo: *Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne* (Exod. xix).

Et factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis Spiritus vehementis, etc. Per ignem quidem Dominus, ut beatus papa Gregorius exponit, apparuit, sed per semetipsum locutionem interius fecit. Et neque ignis Deus, neque ille sonitus fuit, sed per hoc quod exterius exhibuit, expressit hoc quod interiorius gessit. Qui enim discipulos et zelo succensos, et verbo eruditos intus reddidit, foris linguas igneas ostendit. In significatione igitur admota sunt elementa, ut ignem et sonitum sentirent corpora, igni vero invisibili et voce sine sonitu docerentur corda.

Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis. Spiritus enim sanctus in igne et linguis apparuit, quia omnes quos impleverit ardentes pariter et loquentes facit. Ardentes utique ex se, et loquentes de se. Simul et indicans, quia sancta Ecclesia per

mundi terminos dilatata, omnium gentium erat voce A ex diverso orbe convenerant, verum et ii qui, da locutura. præputio nati, eorum adhæsere ritui.

Seditque super singulos eorum. Quod sedisse dicitur, regis est potestatis indicium. Vel certe quia requies ejus indicatur in sanctis.

Et cæperunt loqui variis linguis. Unitatem linguarum quam superbia Babylonis disperserat, humilitas Ecclesiæ recolligit. Spiritualiter autem varietas linguarum dona variarum significat gratiarum. Verum non incongrue Spiritus sanctus intelligitur ideo primum linguarum donum dedisse hominibus, quibus humana sapientia forinsecus et discitur, et docetur, ut ostenderet quam facile possit sapientes facere per sapientiam Dei quæ eis interna est.

Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi, ex omni natione quæ sub cælo est. Conveniens puto perquirere quinam isti sunt, et ex qua captivitate Judæi. Quoniam quidem illa quæ in Ægypto fuerat vel in Babylonia, absoluta jam fuerat. Romanis autem nondum venerant Judæi in captivitatem, licet jam et ipsa immineret ultrix commissi de Salvatore periculi. Superest ergo ut illa intelligatur captivitas quæ sub Antiocho facta est, quæ utique non multis ante temporibus acciderat.

Quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Quæritur in hoc loco quomodo unusquisque audiebat lingua sua loquentes eos magna Dei: utrum ii qui loquebantur diversis sermonibus unius- C ujusque linguæ hoc quod dicebatur proferebant, id est, ut unusquisque eorum nunc hac, nunc alia lingua loquens, sic per omnes curreret, an in eo potius erat mirabile, quod sermo eorum qui loquebantur qualibet lingua fuisset pronuntiatus unicuique audienti, secundum suam linguam intelligebatur, ut (verbi gratia) unoquocunque apostolo in Ecclesia docente (necesse enim erat tacentibus reliquis unum loqui, et sermonem unum ad auditum omnium pervenire), ipse sermo hanc in se vim haberet, ut cum diversarum gentium auditores essent, unusquisque secundum linguam suam illius ipsius unius sermonis qui ab apostolo fuerat pronuntiatus susciperet auditum, et caperet intellectum. Nisi forte secundum hoc magis videbatur audientium esse miraculum quam loquentium.

Et qui habitabant Mesopotamiam, et Judæam, et Cappadociam. Judæam hoc loco non totam gentem, sed partem illius, hoc est tribum Juda et Benjamin significat, ad distinctionem videlicet Samariæ, Galilææ, Decapoleos, et aliarum in eadem provincia regionum. Quæ licet omnes una lingua loquerentur Hebrææ, domesticam tamen singulæ dicendi speciem habuere distinctam. Unde et Petrus in Domini passione quod Galilæus sit loquela sua proditur.

Judæi quoque et proselyti. Proselytos, id est, advenas nuncupabant eos, qui, de gentibus originem ducentes, circumcisionem et Judaismum eligere malebant, sicut Achior in libro Judith fecisse narratur. Non solum ergo, inquit, qui natura sunt Judæi

Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti. Irridentes licet, mystice tamen vera testantur. Qui non vino veteri, quod in nuptiis Ecclesiæ defecit, sed musto sunt gratiæ spiritualis impleti. Jam enim vinum novum in utres novos venerat, cum apostoli non in vetustate litteræ, sed in novitate Spiritus Dei magna resonarent (Rom. vii).

Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia. Spiritus sanctus, gloriam individue Trinitatis modo prædicaturus, tertia hora convenienter descendit. Et quia supra dicitur: *Erant in oratione perseverantes*, recte Spiritum sanctum orationis hora percipiunt, ut ostendatur legentibus quia B Spiritus sancti gratia non facile percipitur, nisi mens a carnalibus supernorum intentione elevetur. Tria enim tempora quibus Daniel in die flectere genua sua, et adorare legitur, tertia, sexta, et nona hora, ab Ecclesia intelligitur. Quia et Dominus tertia hora Spiritum sanctum mittens, sexta ipse crucem ascendens, nona animam ponens, easdem horas nobis cæteris excellentius intimare et sanctificare dignatus est.

Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Verbum effusionis ostendit muneri largitatem, quia non ut olim prophetis virtutem et sacerdotibus tantum, sed omnibus passim in utroque sexu conditionibus et personis, sancti Spiritus esset gratia condonanda. Quæ sit enim omnis caro, propheta consequenter exposuit.

Et prophetabunt (inquiens) filii vestri et filiae vestræ, etc. Et dabo prodigia in cælo sursum, et signa in terra deorsum. Prodigia in cælo, cum Domino nascente novum sidus apparuit, illo crucem ascendente, sol obscuratus est, et ipsum cælum tenebris obductum est. Signa in terra, quia Domino Spiritum emittente terra contremuit, monumenta aperuit, saxa fregit, et multa quæ dormierant sanctorum corpora rediviva protulit.

Sanguinem et ignem et vaporem fumi. Sanguinem dominici lateris, ignem Spiritus sancti, vaporem compunctionis et fletum. Quia sicut ab igne fumus, ita ab ardore Spiritus sanctus pronascitur. Nam et sanguinem de mortua carne vivaci rivo profluere, quod contra naturam nostrorum est corporum signi loco factum credere restat. Cui, videlicet, nisi nostræ salutis ac vitæ, quæ de illius utique morte pronascitur? Potest etiam in igne fidelium illuminatio, in vapore fumi Judæorum qui non credere cæcitas intelligi. Unde et legem daturus Dominus in igne fumoque descendit, quia et humiles per claritatem suæ ostensionis illuminat, et superbiorum oculos per caliginem erroris obscurat.

Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem. Hoc in Domini passione partim factum, partim ante diem magnum, id est, iudicii futurum creditur. Tunc enim sol obtenebratus est, sed luna in sanguinem verè a palam hominibus apparere non potuit, quæ

tunc (ut pote in pascha) quinta decima existens, in- A terdiu fuerat mortalium visibus objectu telluris occulta.

Et erit : Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Hoc est quod Petrus alibi ait : *Quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi* (Act. x).

Jesum Nazarenum virum approbatum a Deo, et cætera usque Affligentes interemistis. Quasi doctus magister prius incredulos, quos miseratur admonet, ut justo timore compunctis consilium salutis postmodum opportunus impendant. Et quia legem scientibus loquitur, ipsum Christum esse, qui a prophetis esset promissus ostendit. Nec tamen hunc prius auctoritate sua Dei filium nominat, sed virum probatum, virum justum, virum a mortuis suscitatum, non usitata cum cæteris atque communi resurrectione, id est, in finem sæculi dilata, sed tertia die celebrata, ut singularis gloriæ resurrectionis assertio testimonium æternæ divinitatis acquirere. Cum enim cæterorum corpora corruptionem probaret subsisse post mortem, hunc utique de quo dicitur : *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* (Psal. xv), comprobat humanæ fragilitatis expertem, probat etiam humanæ conditionis merita supergressum, et ideo magis Deo quam hominibus conferendum. Quali vero apud gentiles apostoli prædicationis utantur exordio, in Cornelii centurionis historia, et in sermone apostoli Pauli Athenis habito doceberis.

Providebunt Dominum coram me semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear. Veniens, inquit, in ea quæ transeat, non abstuli oculum ab eo qui semper manet, hoc providens, ut in eum post temporalia peracta recurrerem, quoniam favet mihi, ut stabiliter in eo permaneam, et hoc quod peccatum non feci, nec inventus est dolus in ore meo (I Petr. ii), non humanitati, sed divinitati ascribam; propter hoc et in cogitationibus meis jucunditas, et in verbis meis exultatio, propter resurrectionem, scilicet, quia per eam liberatus est mundus.

Insuper et caro mea non deficiet in interitu, sed in spe resurrectionis obdormiet. Quoniam neque animam meam inferis possidendam dabis, neque sanctificatum corpus, per quod et alii sanctificandi sunt, cor- D rumpi patieris.

Quia notas mihi fecisti vias vitæ, quibus itur ad æternitatem. In quibus post tristitiam passionis adimplebis me lætitiis cum vultu tuo (Psal. xv). Et ascendenti in cælos dabis delectationes dexteræ tuæ usque in finem. Quia neque derelictus est in inferno. Sic descendit quidem Christus secundum animam ad inferos, ut quibus oportuit subveniret, sed non est derelictus in inferno, quia cito reditu corpus resurrecturum petivit.

Dextera ergo Dei exaltatus, quia dixerat Psalmus : Quoniam a dextris est mihi, ne commovear. Et promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis et auditis. Videtis in linguis igneis,

auditis in nostro sermone. Quod vero ait, quod accepit a Patre promissionem Spiritus sancti et effuderit, utramque ejusdem Christi naturam manifestat, quia et accepit ut homo, et effudit ut Deus.

Non enim David ascendit in cælos. Dicit autem ipse : Sicut enim, hæc quæ novissima sunt beatus David non de sua, sed de Domini sui ascensione prædixit, qui emittendus ex Sion, ille est, de regia ejusdem David stirpe venturus et dominaturus esset in medio inimicorum suorum, sic et illa quæ præmisit, non ad David, sed ad Christi mortem et resurrectionem pertinere cognoscite.

Dixit Dominus domino meo, Sede a dextris meis. Primum nomen Domini apud Hebræos Tetragrammaton est, quod proprie in Deo ponitur; secundum quod commune mortalibus, quo et reges et cæteri homines appellantur. Quod si nobis opponere voluerit hæresis Ariana ex hac diversitate minorem Filium, Patrem esse majorem, respondebimus ei, illi nomen inferius convenire cui sedere imperatur. Sicut et beatus Petrus consequenter exposuit : *Quia et Dominum eum et Christum Deus fecit, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.* Non enim divinitas crucifixa, sed caro est. Et hoc utique fieri potest, quod potuit crucifigi.

Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Hoc est, quod ipse Petrus alias de Domino ait : *Quem oportuit cælum quidem suscipere usque in tempora restitutionis omnium* (Act. iii). Tunc enim, cum venerint omnia tempora refrigerii a conspectu Domini, missurus est eum qui prædicatus est a regibus sedibus nobis Jesum Christum ad judicandos vivos et mortuos (Sap. xviii).

His autem audiis, compuncti sunt corde, etc. Vide prophetiam Joel impletam, carnem post ignem Spiritus sancti, vaporem sequi compunctionis. Fornus enim excutere lacrymas solet. Incipiunt flere qui riserant, tundunt pectus, dant Deo precem suam tanquam sacrificium, ut sanguinem illum valeant gustare salvandi, quem super se filiosque suos imprecari fuerant ante damnati. Sequitur :

Pœnitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum. Dicturus baptismum præmisit pœnitentiæ lamenta, ut Ecclesiæ more prius se aqua suæ afflictionis infunderent, et postmodum sacramento baptismatis lavarent.

Et appositæ sunt in illa die animæ circiter tria millia. Ubi primum Ecclesiæ celebratum est baptismum, dispensatorie pietas divina ad confessionem sanctæ Trinitatis parem numerum collegit animarum. Et Moses quidem quinquagesimo die paschæ, quo lex data est, solemnitate primitiarum præcepit initiari; nunc autem superveniente Spiritu sancto, non manipuli spicarum, sed animarum sunt Domino primitiæ consecratæ.

Et habebant omnia communia, etc. Si charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, mox profecto generat et proximi dilectionem. Unde propter geminum claritatis ardorem, bis Spiritus sanctus legitur apo-

stolis datus. Magnumque est fraterni amoris indicium, omnia communia possidere, nihil proprium habentes.

CAPUT III.

Petrus autem et Joannes ascendebant in templum, etc. Apostoli nona hora templum ingressuri, primum claudum diu debilem sanant, deinde ad vesperam usque laborantes, multa hominum millia verbo fidei imbuunt. Quia doctores Ecclesiæ in finem mundi venientes, et languenti prius Israeli, et postmodum etiam gentilitati prædicant. Hi sunt enim operarii quos nona et undecima hora in vineam paterfamilias inducit (*Matth. xx*).

Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur. Quia populus Israel non solum Domino incarnato, sed a primis etiam legis temporibus datæ rebellis exstitit, quasi ex utero matris claudus fuit. Quod bene Jacob cum angelo luctante, benedicto quidem, sed claudicante figuratur (*Gen. xxxii*), quia populus idem Domino in passione prævalens, in quibusdam per fidem benedictus, in quibusdam vero per infidelitatem claudus.

Quem ponabant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa. Porta templi Speciosa Dominus est, per quem: si quis introierit, salvabitur. Ad hanc portam debilis Israel ire non valens, legis prophetarumque vocibus affertur, ut ab ingredientibus in interiora, sapientiam fidelis audiendi, deponat auxilium. Qui vaticinio futurorum quasi ad portam ponunt auditores, sed Petri est in templum perducere, cui pro confessione forti et cognomen *petræ* et claves cæli sunt datæ.

Argentum et aurum non est mihi, etc. Habuit quidem vetus tabernaculum justificationes culturæ, et sanctum sæculare auro argentoque distinctum, sed metallicæ legis sanguis Evangelii pretiosior emicat, quia populus ille, qui ante auratos postes mente debili jacuerat, in nomine Crucifixi sanatus, templum regni cælestis ingreditur. Alioquin beatus Petrus, Domini memor præcepti, quo dicitur: *Nolite possidere aurum et argentum* (*Matth. x*), pecuniam quæ ad pedes apostolorum ponebatur, non sibi recondere, sed ad usum pauperum, qui sua patrimonialia reliquerant, servare solebat.

Et apprehensa manu ejus dextera allevavit eum. Quem vero erigit, hunc etiam dextera confortat. Quia sermo doceatis in corde auditorum minus valet, si non etiam propriæ actionis commendatur exemplis.

Et exiliens stetit, et ambulabat. Et intravit cum il is in templum. Ordo perfectionis egregius, primum illum surgere qui jacuerat, deinde arripere virtutem, et sic regni januam cum apostolis intrare.

Et impleti sunt omnes stupore et extasi. Extasim pavorem dicit. Nam et alio modo dicitur extasis amens, non pavore alienatus, sed aliqua inspiratione revelationis assumptus.

Cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum que appellatur Salomonis. Salvato per apostolos Israele,

A concurrunt omnis mundus ad limina veri et pacifici Salomonis, de quo dicitur: *Multiplicabitur ejus imperium et pacis non erit finis* (*Isai. ix*). Iste est autem lapis de monte abscisus, qui terreno regno fidei inimico ruente, pacificum per orbem solus tenet imperium (*Dan. ii*).

Erit autem, omnis anima quæ non audierit Prophetam illum exterminabitur. Breviter ac lucide prophetarum legisque testimonio docet Dominum a cunctis audiendum gentibus, incredulos quidem damnaturum, fideles vero æterna benedictione donaturum.

Et omnes prophete a Samuele et deinceps. Quamvis patriarchæ et sancti priorum temporum de Christo dictis factisque prophetarint, tempus tamen proprie prophetarum eorum dico qui de Christo Ecclesiæque mysterio manifeste scripserunt, a Samuele, sub quo et regum in Judæa tempora cœperunt, exordium sumpsit, et usque ad Babylonicæ captivitatis solutionem permansit.

Et in semine tuo benedicentur omnes familie terræ. Semen quidem Abrahæ Christus est, in cujus fide nominis omnibus terræ familiis, Judæis, videlicet, et gentibus est benedictio promissa. Demulcet autem apostolos animos Judæorum, quo ad credendum faciat promptiores, dicendo quod totius mundi Sanator eos primum visitaturus et benedicturus elegerit.

Vobis (inquiens) primum Deus suscitans Filium suum. Ubi pariter intuendum quod ad eundem Dei Filium, quem semen Abrahæ nuncupat, ob duas utique ejusdem Christi naturas, ne vel hominem tantum Christum, vel alterum hominis, et alterum Dei crederent Filium. Quo hæresis laqueo Manes iustus et Nestorius sunt decepti.

CAPUT IV.

Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes et magistratus templi et Sadducæi, et cætera. Et sacerdotes et magistratus, sive prætor templi, ut alia dicit Editio, qui doctores et iudices videbantur populi, dolebant quod ad apostolos audiendos multitudo confluerat. Sadducæi autem, quod resurrectionem prædicarent. Utrique vero, quod Jesum, quem a se occisum noverant hominem, illi hunc affirmarent a Deo Patre glorificatum.

Et factus est numerus virorum quinque millia. Si in quinque millibus hominum, quos in eremo Dominus pavit (*Matth. xiv*), populus sub lege constitutus, sed Christi munere recreatus accipitur, possunt et hæc quinque millia apostolorum instructa doctrinis, populum designare gentium, ejusdem legis spiritualiter mysteria secutum. Et bene utrique vespere cælesti munere donantur, quia cum venire plenitudo temporis, misit Deus Filium suum (*Galat. iv*).

Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Ædificantes erant Judæi, qui cunctis gentibus in desolatione idolorum morantibus, ipsi soli legem et prophetas ad ædificationem quotidie legebant. Hi dum ædificabant, pervenerunt ad lapidem angularem, qui duos parietes amplecteretur, id est, invenerunt in Scripturis pro-

pheticis Christum in carne venturum, qui duos conderet populos in semetipso. Et quia ipsi in uno pariete stare, hoc est, soli salvi fieri malebant, reprobaverunt lapidem, qui non erat aptatus ad unum, sed ad duos. Verum Deus, illis licet nolentibus, hunc ipse posuit in caput anguli, ut ex duobus testamentis, et ex duobus populis ædificatio surgeret unius ejusdemque fidei.

Et non est in alio aliquo salus. Si in nullo alio, sed in Christo tantum mundi salus est, ergo et patres Testamenti veteris ejusdem Redemptoris incarnatione et passione salvati sunt, in qua nos salvari credimus et speramus. Et si sacramenta pro temporum ratione discrepent, fides tamen una eademque concordat. Quia quam nos per apostolos factam, eandem illi dispensationem Christi per prophetas didicerunt esse venturam. Neque enim est redemptio captivitatis humanæ, nisi in sanguine ejus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.

Comperito quod homines essent sine litteris et idiotæ, admirabantur. Illiterati mittuntur ad prædicandum, ne fides credentium, non virtute Dei, sed eloquentia atque doctrina flexi putaretur, ut Apostolus ait: *Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi (I Cor. 1).* Idiotæ enim dicebantur, qui propria tantum lingua, naturalique scientia contenti, literarum studia nesciebant. Siquidem Græci proprium, ἰδιὸς vocant.

Anorum enim erat homo amplius quadraginta, in quo factum erat signum istud sanivitatis. Juxta historiam perfecta ætas hominis inex superabilibus calumniis ostenditur. Allegorice autem populus Israel non quadraginta tantum annis in eremo sordes Ægyptias manna contempto requirit, verum et in terra repromissionis inter Domini semper idolorumque ritus claudicabat. Vel si numerus quadragenarius geminam legis plenitudinem significat (quater enim decem quadraginta faciunt) utriusque transgressor velut quadragenariam perfectionem debilis jacendo transcendit.

Domine, tu qui fecisti cælum et terram, etc. Auditis persecutorum minis fiduciam sibi resistendi per virtutum signa deposcunt.

Adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti. Christi nomen, de quo dictum est: *Et adversus Christum ejus (Psal. 11),* ad verbum exponunt. Christus enim a chrismate, id est, ab unctione nomen accepit. Juxta quod dicitur: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ (Psal. xxiv),* id est, Spiritu sancto.

Et cum orassent, motus est locus in quo erant congregati. Qui virtutem robusti pectoris contra fraudem quærebant hostium, indicium jam auditæ precis terræ motu percipiunt, quatenus agnoscerent terrena sibi corda esse cessura, sub quorum pedibus sancto adveniente Spiritu, terra ipsa sit pavore concussa. Quamvis lætus timor eorum qui credendo apostolis fuerant subjiciendi possit intelligi, qui infima gravædne discussa conresurgere cum Christo, et cœlestia sapere didicerunt.

Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una. Qui sæculum perfecte reliquerunt, nequam de generis nobilitate gloriautes se invicem præferebant, sed velut unius ejusdemque matris Ecclesie visceribus editi, eodem cuncti fraternitatis amore gaudebant.

Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri. Doctorum vigilantem auditorumque discernit ordinem. Nam multitudo credentium, rebus suis spreto, charitatis invicem copula juncta est. Apostoli vero virtutibus refulgentes Christi cunctis mysteria pandebant.

Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab apostolis. Hunc puto esse Barnabam qui infra cum Paulo gentium legitur apostolus ordinatus. Unde quia Cyprius genere erat, postea discedens a Paulo, patriam repetit insulam. Licet quidam arbitrentur Pauli collegam eum potius fuisse, qui supra cum Matthia ab apostolatus est sorte statutus, minus intuentes, quod juxta emendatiora exemplaria hic Barnabas, ille mutata littera Barsabas appelletur, et in libro Hebræorum nominum, hic *filius consolatoris*, ille autem *filius quietis* interpretatur.

Quod est interpretatum filius consolationis. Ubi-cunque Scriptura sacra, nomina rerum vel personarum cum interpretatione ponit, sensum utique sacratiorem iisdem inesse significat. Merito ergo filius consolationis vocatur, qui, præsentia contemnens, spe futurorum consolatur. Nam Spiritus sanctus ideo Paracletus cognominatur, quia in mundo pressuram habentibus, per internam sui muneris infusionem, paraclisin, id est, consolationem cœlestium præstat gaudiorum. Sic beatus Petrus propter ejusdem Spiritus gratiam Bar Jona, id est, *filius columbæ*, vocatur. Sequitur:

Et attulit pretium, et posuit ante pedes apostolorum. De hoc Arator:

Destitui debere probant, quod tangere vitant
Calcandumque docent quod subdunt gressibus aurum.
De quo terrene venit ad pectora curæ,
Consimili jaciat humo.

CAPUT V.

Anania, cur tentavit Satanas cor tuum? In alia Translatione, juxta Græcum Exemplar, ita legitur: Anania, quare implevit Satanas cor tuum? Ubi notandum quod animam et mentem hominis nulla creatura juxta substantiam possit implere, sed creatrix sola Trinitas. Quia tantummodo secundum operationem et voluntatis instinctum, animus de his quæ creata sunt impletur. Implet enim Satanas mentem alicujus, et principale cordis, non quidem ingrediens in eum et in sensum ejus, atque (ut ita dicam) aditum cordis introiens, siquidem hæc potestas solius divinitatis est, sed quasi callidus quidam et nequam ac fallax fraudulentusque deceptor, in eos animam humanam malitiæ affectus trabens per cogitationes et incentiva vitiorum, quibus ipse plenus est. Implevit ergo Satanas cor Ananiæ, non ipse intrando, sed suæ malitiæ virus inscrendo.

Non es mentitus hominibus, sed Deo. Supra dixe-

rat eum mentitum Spiritui sancto. Pater ergo Spiritum sanctum esse Deum, et errorem Macedonii damnatum, priusquam natus fuisset.

Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit et exspiravit. Non quæsitus causa tam severam in prævaricatore sententiam dedit, sed prævidens in spiritu zizaniam futura, quæ simplicitatem Ecclesiæ pravis nroribus adulterarent (ex his enim teterrimum Sarabaitarum genus perhibetur exortum, qui, rebus suis nequaquam derelictis, apostolicam se districtiorem custodire simulant), nulla reos passus est pœnitentia curari, verum ad timorem posteris incutendum noxium germen radicitus amputare curavit. Denique sequitur :

Et factus est timor magnus in universam Ecclesiam, et in omnes qui audiebant hæc. Cæterorum autem nemo se audebat conjungere illis. Pœna duorum, qui fraudulentè eis jungi tentaverant, cæteris exemplum tribuit.

Ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur. Tunc Petrus umbra sui corporis visibiliter allevabat infirmos, qui etiam nunc invisibili suæ intercessionis umbraculo fidelium infirma roborare non cessat. Et quia Petrus Ecclesiæ typus est, pulchre ipse quidem rectus incedit, sed umbra comitante jacentes erigit, quia Ecclesia mente et amore cœlestibus intendens, quasi umbratice transcurrit in terra, et hic sacramentis temporalibus figurisque cœlestium renovat, quos illic perpetuis remunerat donis. Quidam huic loco nectunt hoc, quod Dominus in Evangelio ait : Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet (Joan. xiv).

Exurgens autem princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant, quæ est hæresis Sadducæorum, etc. Hæresis Græce ab electione vocatur, quia quisque sibi, spreto aliorum dictis, quod sequendum putaverit, eligebat. Sadducæi autem, qui interpretantur justi (vendicabant enim sibi quod non erant, sicut infra legimus), corporis omnino resurrectionem negantes, animam perire cum carne dicebant. Sed ne angelum quidem spiritumve ullum esse credebant, et quinque tantum libros Mosi recipientes, prophetarum præconia respuebant. Atque ideo maxime hi principibus in persequendo apostolos astipulantur, zelo videlicet ducti, quod illi virtute magna et miraculorum signis redderent testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri.

Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, etc. Ne dubitaret Thomas Dominum esse carnem et ossa gestantem, quem januis clausis viderat intrantem, ecce ipse cum sociis mortali adhuc carne vestitus, januis egreditur clausis.

Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas; aperientes autem, neminem invenimus. Quid, profane Judæe, carceris stimularis insania, furantibus dicens apostolis Domini non fuisse de monumento sublatum? Dic, rogo,

A eosdem apostolos de carcere tuo clauso cujus furto credis ablatos?

Ambigebant de illis quidnam fieret. Ne sic quidem fidei se dare volentes. Ingenita enim malitia cor perfidum in signis etiam manifestis obdurat.

Et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Oblitus est princeps sacerdotum debiti, quod ipse sibi et suis imprecatus erat, dicens : Sanguis ejus super nos et super filios nostros.

Surgens autem quidam in concilio Pharisæus nomine Gamaliel. Illic Gamaliel, ut Clemens indicat, apostolorum erat in fide socius, sed eorum consilio pertinens apud Judæos, ut eorum in tali turbine posset sedare furor.

Ante hos enim dies exstitit Theodas, etc. Theodas hic persuasit multis, ut Josephus refert, sublatis ex urbe facultatibus suis, ripas Jordanis obsidere. Et cum esset magnus, prophetam se dicebat esse, posseque imperio fluvii dirempto gurgite præbere transitum. Cui Phadi procuratoris jussu equitum turba superveniens, multis quidem peremptis aut captis, ipsius caput Jerosolymam revexit.

Post hunc exstitit Judas Galilæus. Hunc etiam scribit Josephus Gamaliten, de civitate Gamala, qui Sadducho quodam Pharisæo ceptis assumpto, cogere plebem, ne tributa Romanis solvendo perderet libertatem, proferens ex lege Domino soli servendum, et eos qui ad templum decimas deferrent Cæsari tributa reddere non debere. Quæ hæresis in tantum creverat, ut etiam Pharisæos et multam partem populi conturbaret, ita ut Dominum Christum interrogandum esse crederent, licet tributa dari Cæsari, an non?

CAPUT VI.

Factum est murmur Græcorum adversus Hebræos. Causa murmuris erat, quod Hebræi suas viduas, ut pote eruditiores, in ministerio præferrent viduis Græcorum.

Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. De hoc Arator :

... Locus indicat iste,

Quod meliora ruli populo sint fercula mentis,
Quam fuscæ per inembra dapes.

Considerate ergo fratres viros ex vobis boni testimonii septem, etc. Hinc jam decreverunt apostoli, vel successores apostolorum, per omnes Ecclesias septem diaconos, qui sublimiori gradu essent cæteris, et proximi circa aram quasi columnæ altaris assisterent, et non sine aliquo septenarii numeri mysterio.

Stephanus autem plenus gratia et fortitudine faciebat prodigia et signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellabatur Libertinorum, etc. Stephanus Græce, Latine Coronatus dicitur. Qui pulcherrima ratione, quod percepturus erat in re, quodam præsidio præoccuparat in nomine, lapidatus humiliter, sed sublimiter coronatus. Hebraice autem norma vestra interpretatur. Quorum? videlicet martyrum sequentium, quibus primo patiendo forma factus est moriendi pro Christo.

Et non poterant resistere sapientiæ et spiritui, qui

loquebatur. Hoc est, quod Dominus ipse suis martyribus ait : *Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri.* Dignum enim fuit ut in protomartyre confirmaret quod cunctis pro suo nomine traditis est promittere dignatus.

CAPUT VII.

Deus gloriæ apparuit patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia, etc. Notandum, juxta verba Stephani, quia non sicut in Genesi videtur, post mortem patris locutus est Deus Abrahæ, qui utique in Charra mortuus est, ubi cum illo et ipse filius habitavit; sed priusquam habitaret in eadem civitate, jam tunc cum esset in Mesopotamiæ regione, cujus ipse est civitas.

Exi de terra tua, et de cognatione tua, et veni in terram, quam monstravero tibi. Tunc exiit de terra, etc. Terram et cognationem Abrahæ Chaldæorum patriam genusque appellat, unde jampridem exierat, qui tunc in Mesopotamia debebat, sed quia qualibet ob causas egrediens spe redeundi et desiderio tenebatur, audit a Domino : *Exi de terra tua.* Non ut corpus inde trajiceret, quod jam fecerat, sed ut amorem mentis evelleret. Ideo quod sequitur : *Tunc exiit de terra Chaldæorum,* non corporis, sed mentis egressum significat, quo se in perpetuum a Chaldæorum conversatione et gente secreverit. Quia juxta fidem Chronicorum eodem anno a Chaldæa est egressus, Mesopotamiam ingressus, in Charris moratus, et in terram repromissionis inductus.

Quia erit semen ejus accola in terra aliena, et servituri eos subjicient, et male tractabunt eos annis quadringentis. Non ita intelligendum est quasi male tractandum, vel servituti subjiciendum dixerit hoc semen annis quadringentis, sed per hyperbion legendum, quia peregrinum erit semen ejus annis quadringentis, in cujus parte temporis etiam servitus accidit. Quia enim scriptum est : *In Isaac vocabitur tibi semen (Gen. xxi),* et ab anno nativitatis Isaac usque ad annum egressionis ex Ægypto computantur anni quadringenti quinque, quos more suo Scriptura quadringentos appellat, quibus peregrinum futurum erat illud semen, sive in terra Chanaan, sive in Ægypto, potest et sic intelligi, quod a quinto anno Isaac, quo per filium ancillæ cæpe it affligi, labor quadringentorum computetur annorum.

Accersivit Joseph Jacob patrem suum, et omnem cognationem in animabus septuaginta quinque. Septuaginta Interpretes sequitur in dicendo, cæterum in Hebraica veritate, animæ tantum septuaginta reperiuntur. Sed et si ipsam animarum seriem in Genesi computare volueris, addito ipso Jacob et Joseph cum duobus filiis, qui erant in Ægypto, septuaginta solummodo animas invenies.

Et defunctus est ipse et patres nostri, et transliti sunt in Sichem. De Joseph quidem solo Scriptura refert, quod ejus ossa de Ægypto translata, et in Sichem sunt tumulata, verum et ex his beati Stephani verbis, et sancti Hieronymi scriptis, qui eorundem

locorum incola erat, animadvertendum et cæteros quoque patriarchas ibidem esse sepultos, quamvis memoria Joseph merito celebrior habeatur, qui et hæc ipse de ossibus suis fieri mandavit, et ad ejus tribunal civitas ipsa pertinuit. Siquidem Hieronymus in historia beatæ Paulæ sic refert : « Transivit (inquiens) Sichem, non ut plerique errantes legunt Sichar, quæ nunc Neapolis appellatur, et ex latere montis Garizim exstructam circa puteum Jacob, super quem Dominus sedit, intravit ecclesiam. » Et paulo post : « Atque inde (inquit) divertens, vidit duodecim patriarcharum sepulcra. » Item in libro de optimo Genere interpretandi : « Duodecim patriarchæ non sunt sepulti in Arbes, sed in Sichem. » Sed merito movet quod sequitur :

Et positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pro tio argenti a filiis Hemor filii Sichem. Docet etenim Genesis, Abraham ab Ephron filio Seor Hethæi in Cariatharbe locum sepulcri quadringentis argenteis siclis emisse, in quo ipse Abraham, Isaac, et Jacob, et Adam protoplastus sepulti. Itemque Jacob de Mesopotamia reversum juxta urbem Sichem partem agri, quo tabernacula tenderet, ab Hemor patre Sichem datis centum agnis accepisse. Non emit ergo Abraham sepulcrum ab Hemor Sichemita, sed ab Ephron Hethæo, in quo duodecim patriarchæ non sunt sepulti, sed in Sichem, ut diximus. Verum beatus Stephanus vulgo loquens, vulgi magis in dicendo sequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumstantis historiæ, quam causam, de qua agebatur, intendit. Qui enim insimulabatur adversus locum sanctum et legem docuisse, pergat ostendere quomodo Jesus Christus ex lege monstretur esse promissus, et quod ipsi, nec tunc Mosi, nec Domino nunc servire mauerint. Hæc ut potui dixi, non præjudicans sententiæ meliori, si adsit. Porro quod dicitur : *A filiis Hemor filii Sichem,* in Græco exemplari scriptum est : *A filiis Hemor, qui fuit in Sichem,* quod Genesis historiæ magis concordare videtur, tametsi fieri potuerit ut idem Hemor et patrem filium Sichem nomine habere.

Cum appropinquaret autem tempus repromissionis, quam confessus fuerat Deus Abraham. Illius utique, qua dictum est : Et post hæc exibunt, et deserent mihi in loco isto.

Quis te constituit principem et judicem super nos? In tota illos concione sua redarguit, jam tunc legi Mosique fuisse contrarios.

Hic est Moses qui dixit filiis Israel : Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris, tanquam me. Tanquam me, carne visibilem, sed super me majestate mirabilem, sed super me majestate terribilem. Ne nova, inquit, et adventitia Christi dicatur esse doctrina, ipse Moses, cui voluerunt obedire patres vestri, prædicat et in hominis hunc forma futurum, et cunctis animabus vitæ præcepta daturam.

Nunquid victimas aut hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto? Quamvis necessitate ser-

viendi Domino liberint, mente aversi veraciter idolis servisse dicuntur, ex eo tempore, quo aurum in caput vituli transformaverunt. Nam quod postea quædam Domino eos legitimus obtulisse, non voluntate, sed, uti ex hoc loco discimus, pœnarum fecerunt metu, et eorum interfectione, qui propter idola corruerunt. Dominus autem non ea quæ offeruntur, sed voluntatem respicit offerentium. Denique ubicunque occasio fuit, semper corde reversi sunt in Ægyptum.

Et suscepistis tabernaculum Moloch. Quamvis, inquit, videremini ad tabernaculum Domini victimas hostiasque deferre, tota tamen intentione mentis fanum Moloch amplexati estis. Est autem Moloch, sive Melchom, ut sæpe etiam legitur, idolum Ammonitarum, quod interpretatur rex vester.

Et sidus Dei vestri Remphan. Dimisistis (inquit) Deum verum et vivum, et sidus Remphan, id est, facturæ vestræ, vobis pro Deo suscepistis. Significat autem Luciferum, cujus cultui Sarracenorum gens ob honorem Veneris erat mancipata. Et quia Remphan (ut dixi) factura vestra, vel requies vestra interpretatur, propheta consequenter adjunxit, atque ait :

Figuras quas fecistis adorare eas. Subauditur, ἀπό κεινοῦ suscepistis.

Et transferam vos trans Babylonem. Propter hæc (inquit) sacrilegia, vos non in Babylonem tantummodo, sed ultra Babylonem quoque captivi ducemini. Nec putandus est primus martyr errasse, quia pro eo quod in propheta scriptum est *Trans Damascum* (Amos. v), dixerat trans Babylonem. Magis enim intelligentiam quam verbum posuit, quia trans Damascum ducti sunt in Babylonem, sicut trans Babylonem.

Tabernaculum testimonii fuit patribus nostris in deserto. Quia dicebant eum contra locum sanctum agere, hinc ostendit Dominum non magni pendere lapidem ornatum, sed splendorem animarum desiderare cœlestium. Ubi subintelligi vult, sicut tabernaculum in templi factura desertum, sic et ipsum templum intelligant meliori statu succedente delendum. Juxta quod olim Jeremias præcinebat, dicens : *Nolite confidere in verbis mendacii dicentes : Templum Domini, templum Domini est* (Jerem. vii). Et post aliquanta : *Faciam* (inquit) *domui huic, in qua invocatum est nomen meum, et in qua vos habetis fiduciam, sicut feci Silo, uti habitavit nomen meum a principio, et projiciam vos a facie mea* (Ibid.).

Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Non hoc carnaliter intelligendum, quasi habeat Deus membra collocata in cælo et in terra, ut nos cum sedemus, sed ut se indicaret interiorum esse et superiore omnibus, cælum sibi sedem, terram vero scabellum pedum esse perhibuit. Qui ut se etiam omnia circumdare monstraret, alibi se cælum metiri palmo, et terram, et asserit pugillo concludere. Spiritualiter autem cælum sanctos, terra vero peccatores insinuat, quia his videlicet Deus inhabitando præsideat, illos condemnando proternit.

Aut quis locus requietionis meæ est? Non aureus utique vel marmoreus terrestris habitaculi locus, sed ille, quem Propheta subnectit : *Super quem autem requiescit Spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos* (Isai. lxvi) ?

Qui accepistis legem in dispositionem angelorum. Lex est enim ordinata per angelos, in manu Mediatoris.

Ecce video cælos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei. Cum Dominus Christus et Dei et hominis perfectus sit Filius, quid est quod huic beatus martyr hominis potius quam Dei Filium appellare maluit, cui plus utique gloriæ videretur delaturus, si eum Dei potius quam hominis Filium appellare voluisset, nisi ut hoc testimonio Judæorum confunderet infidelitas, qui se hominem crucifixisse, et hunc Deum credere noluisse meminerunt? Ad confortandam ergo beati martyris patientiam, cœlestis regni janua panditur, et ne innoxius homo lapidatus titubet in terra, Deus homo crucifixus apparet coronatus in cælo. Unde quia stare pugnantis vel adjuvantis est, recte a dextris Dei stantem vidit, quem inter homines persequentes adiutorem habuit. Nec discordare videtur, quod Marcus eum a dextris Dei sedere describit, qui situs judicantis est, quia et nunc invisibiliter omnia judicat, et ad extremum iudex omnium visibilis adveniet.

Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant. Et Dominus extra portam passus est, qui nos elegit de mundo in supernum suum regnum et gloriam, et Stephanus, quasi advena mundi, extra civitatem lapidatur. Non enim habuit hic manentem civitatem, sed futuram tota mente quærebat. Et justa rerum mutatione martyr mundi cordis ad cælos intuitum dirigit, persecutor duræ cervicis manus ad lapides mittit. Unde Arator ait :

. . . . Lapidés Judæa rebellis
In Stephanum lymphata rapis, quæ crimine duro
Saxea semper eris.

Positis autem genibus clamavit voce magna, dicens : Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Pro se quidem stans oravit, pro inimicis genu flexit, quia ipsorum major iniquitas majus supplicandi remedium flagitabat. Et mira beati martyris virtus, qui sic zelo fervebat, ut eis, quibus tenebatur, palam suæ perfidiam culpas exprobraret, sic dilectione ardebat, ut in morte quoque pro eis a quibus occidebatur oraret.

CAPUT VIII.

Et omnes dispersi sunt per regiones Judææ et Samariæ. Hoc est, quod Dominus ipse præcepit : *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam* (Math. x). Illius enim nutu gerebatur, ut tribulationis occasio fieret Evangelii seminarium.

Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur. Et ex præsentis capitulo, et ex Samaritanæ mulieris historia, prompti animi ad credendum, hanc gentem fuisse probatur.

Tunc Simon et ipse credidit. Vel beati Philippi verbis et virtute victus veraciter Domino credidit,

velut magis credibile est credere se quoadusque baptismum susciperet, simulavit, et quoniam laudis erat avidissimus, ita ut Christum se credi vellet, sicut historiæ narant, artes ab eo, quibus miracula faceret, edisceret. Quod etiam successores ejus fecisse docentur, qui, auctoris suis malignis artibus instituti. Ecclesiam fraude qualibet ingressi, baptismum furari consueverunt.

Miserunt ad illos Petrum et Joannem. Pulchre hoc Arator exponit :

Sæpe sibi socium Petrus facit esse Joannem,
Ecclesiæ quia virgo placet.

Notandum autem quod Philippus, qui Samaria evangelizabat, unus de septem fuerit. Si enim Apostolus esset, ipse utique manum imponere potuisset, ut acciperet Spiritum sanctum. Hoc enim solis pontificibus debetur. Nam presbyteris sive extra episcopum, seu præsentem episcopum, baptizent, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum baptizatis.

Pecunia tua tecum sit in perditionem, et cætera. Sancti viri cum maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto visionis, sed ex justitia examinis erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foras exsurgentia, quia maledicto debeant ferri, cognoscunt; et in maledicto non peccant, ex quo et ab interno iudicio non discordant. Cum enim et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum qui maledicetur usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis sine colligitur, quia ab uno et intimo iudice in reum sententia sumpta jaculatur. Unde et hic Simon, qui a Petro maledictum accepit, æterna damnatione perit. Et infra Barjesu a Paulo increpatus, mox communi est luce fraudatus

In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse. Ideo Spiritus sanctus in columba descendit, ut eos qui se accipere vellent simplices esse doceret. Nam qui fel amaritudinis in corde reservat, quantumlibet baptizatus videatur, non est iniquitatis suæ vinculis absolutus, sed quasi ad punctum hora baptizandi purgatus, mox acriori est dæmone septempliciter oppressus. Frustra ergo gratiam Spiritus emere tentat, qui se mente corvina curavit exuere.

Surge et vade contra meridianum. Bene in meridie quæritur et invenitur, et abluitur, ille qui, devotione pectoris ardens, velut quædam gentium primitiæ Deo meruit consecrari. In quo specialiter illud Psalmistæ completum est : *Æthiopia prævenit manus ejus Deo.*

Ad viam quæ descendit ab Jerusalem in Gazam, hæc est deserta. Non via, sed Gaza deserta dicitur, vetus enim illa Gaza, quæ terminus erat quondam Chananeorum juxta Ægyptum, ad solum usque destructa, et alia pro illa alio loco constructa est. Quæ allegorice gentium plebem designat olim a Dei cultura desertam, neque ullius prophetarum prædicationibus exultant. Via vero quæ ad eandem a

Jerosolymis descendens, fontem salutis aperuit, Dominus Jesus Christus est, qui ait : *Ego sum via, et veritas, et vita (Joan. xiv).* Qui a superna Jerusalem ad nostra infirma descendit, nostrique reatus nigredinem baptismatis unda dealbavit.

Et ecce vir Æthiops eunuchus potens. Pro virtute et integritate mentis vir appellatur; nec immerito, qui tantum studii in Scripturis habebat, ut eas etiam in via legere non cessaret; tantumque amoris in religione gerebat, ut, aula regia derelicta, de ultimis mundi partibus veniret ad templum Domini. Unde justa mercede dum quærit interpretem lectionis, Christum quem quærebat, invenit; plusque, ut Hieronymus ait, in deserto fonte Ecclesiæ, quam in aurato templo repetit synagogæ. Ibi enim quod Jeronias admirando proloquitur, mutavit Æthiops pellem suam, id est, sorde de peccatorum abluta, de lavacro Je-u dealbatus ascendit.

Candacis reginæ Æthiopum. Et in Regum libro legimus, quia regina Austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Moris quippe fuit illi nationi semper a feminis regi, easque Candaces appellare.

Qui erat super omnes gazas ejus. Regina Æthiopum thesaurarium præmittens in Jerusalem, gentium designat Ecclesiam, virtutum fideique Domino dona largituram. Sed et nominis etymologia convenit. Potest enim Candacis ex Hebræo commutata interpretari. Ipsa quippe est, cui in psalmo : *Pro his qui commutabuntur* inscripto, dicitur : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum Patris tui (Psal. xlv),* et cætera.

Dixit autem Spiritus Philippo. In corde Spiritus Philippo loquebatur. Spiritui enim Dei quasi quædam nobis verba facere, est occulta vi ea quæ agendi sunt imitari.

Tanquam ovis ad occisionem ductus est. Sicut ovis cum ducitur ad victimam, non repugnat, sed ille propria passus est voluntate. Vel altiori intellectu, sicut agnus in pascha immolari solebat, sic *pascha nostrum immolatus est Christus (1 Cor. v).*

Et sicut agnus coram tondente se sine voce. Non solum sanguine suo nos redemit, sed et lanis operuit, ut argentes infidelitate sua veste calefaceret, et audiremus Apostolum nobis loquentem : *Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Sic non aperuit os suum, cum in passione sua Pilato et pontificibus paucis, Herodi nulla respondere volebat.

In humilitate iudicium ejus sublatum est. Quia iudex omnium iudicii non reperit veritatem, sed absque ulla culpa seditione Judæorum et Pilati voce damnatus est.

Generationem ejus quis enarrabit? Aut de divinitate ejus accipiendum est, quod impossibile sit divinx nativitate nosse mysteria, de qua Pater loquitur : *Ante luciferum genui te (Psal. cix).* Aut de partu Virginis, quod difficulter possit exponi. Cujus rationem Mariæ quærenti, per angelum dicitur : *Spiritus sanctus superveniet in te.* Ut vel ab angelo, vel ab

evangelista tantum nativitatē ejus sacramenta dicantur, cujus narrator rarissimus est.

Quoniam tollitur a terra vita ejus. Ut nequaquam in terra, sed in cœlo viveret.

Aperiens autem Philippus os suum, etc. Philippus interpretatur *os lampadis*, pulcherque est sensus, quod os lampadis suum aperiret os, dum obscura prophetiæ in scientiæ lucem profunderet. Quamvis et juxta historiam possit ista circumlocutio designare aliquanto longiorem futurum tunc esse ejus sermonem.

Venerunt ad quamdam aquam. Est hodieque Bethsoro vicus in tribu Juda, euntibus ab Eliæ Chebron in vigeſimo lapide. Juxta quem fons ad radices montis ebulliens, ab eadem, in qua gignitur, sorbetur humo. In hoc est eunuchus a Philippo baptizatus.

Quis prohibet me baptizari? Et jussit stare currum, et cætera. Hic alia translatio juxta Græcum exemplar aliquot versus plus habet, ubi scriptum est: *Ece aqua, quis prohibet me baptizari?* Dixit autem ei Philippus: *Si credis ex toto corde tuo, salvus eris.* Respondens autem dixit: *Credo in Christum Filium Dei.* Et jussit stare currum, et cætera. Et hos ergo versiculos credo primum a nostro quoque interprete translatos, sed scriptorum vitio postea fuisse sublatoſ.

Spiritus Domini rapuit Philippum. Sunt qui hæc angelum in Spiritu sancto fecisse testantur, ut Hieronymus prodit.

Evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream. Palæstinæ dicit, ubi infra domum habuisse describitur, quæ usque hodie demonstratur, nec non et cubiculum quatuor Illiarum ejus virginum prophetantium.

CAPUT IX.

Saulus autem adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini. Præsentes videlicet cædibus afficiens, et minis deterrens absentes.

Saule, Saule, quid me persequeris? Non dixit: *Quid persequeris membra mea?* sed *quid me persequeris?* quia ipse in corpore suo, quod est Ecclesia, adhuc patitur iniquos. In cujus etiam membris beneficia collata, sibi facta esse denuntiat, cum ait: *Esurivi, et dedistis mihi manducare (Matth. xxv).* Et exponendo subjunxit: *Quandiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Ibid.).*

Ego sum Jesus, quem tu persequeris. Non dixit: *Ego sum Deus, ego sum Filius Dei, sed humilitatis (inquit) meæ infirma suscipe, et tuæ superbiæ squamas depone.*

Sarge et ingredere civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere. Non continuo quæ essent facienda monstravit, sed in civitate postmodum audienda præmonuit, ut tanto post in bonis solidius staret, quanto prius funditus eversus a pristino errore cecidisset.

Apertisque oculis nihil videbat. Nequaquam potuisset bene rursus videre, nisi prius excæcatus fuisset

bene, et propriam sapientiam, qua perturbatur excludens, fidei se per cuncta committeret.

Et erat tribus diebus non videns. Quia Dominum non crediderat tertia die mortem resurgendo vicisse, suo jam instruitur exemplo, qui tenebras triduanas luce reversa mutaret.

Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Non debet (inquit) quasi persecutor timeri, sed potius quasi frater amplecti, qui adversa, quæ sanctis intulerat, promptus est sustinere cum sanctis.

Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ. Draconis omne corpus dicitur squamis esse contextum. Quia ergo Judæi serpentes, et genimina viperarum sunt vocati qui illorum perfidiam sectabatur, quasi pelle serpentina oculos cordis obtexerat. Sed cadentibus sub manu Ananiæ ab ejus oculis squamis monstratur in facie, quod verum lumen jam recepit in mente.

Accipientes autem eum discipuli ejus nocte. Id est, discipuli Christi. In Græco enim non est additum ejus, sed tantummodo discipuli, ut generaliter Christi vel Ecclesiæ intelligantur. Nondum enim Paulus discipulos fecisse legitur, sed solum Judæos conluisse qui habitabant Damasci.

Per murum dimiserunt eum, submittentem in sporta. Hoc effugii genus hodieque servatur in Ecclesia, quando quis antiqui hostis insidiis vel hujus sæculi laqueis circumfusus, spe fideique suæ minime salvatur. Murus enim Damasci, quæ sanguinem bibens interpretatur, adversitas sæculi est. Rex Areta, qui interpretatur descensio, diabolus intelligitur. Sporta quæ juncis palmisque solet confici, fidei speique conjunctionem designat. Juncus enim viriditatem fidei, palma spem vitæ æternæ significat. Quisquis ergo se muro adversitatis videt cinctum, sportam virtutum, qua evadat, festinus ascendat.

Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat jungere se discipulis. Non cum mox baptizatum credamus venisse ad apostolos Jerusalem, sed sicut ipse Galatis scripsit, primo abiisse in Arabiam, et iterum reversum esse Damascum. Deinde post tres annos venientem Jerosolyman vidisse Petrum, et mansisse apud eum diebus quindecim. Alium autem apostolorum vidisse neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Ac deinde sicut et Lucas exsequitur, venisse in partes Syriæ et Ciliæ. Utrum autem prima, an secunda vice Damasci insidias pertulerit, non facile patet. Nam et secunda intelligi potest, ex eo quod dicitur multis diebus impletis consilium fecisse Judæos enim interficiendi. Idcirco autem Lucas Arabiam prætermittere videtur, quod ibi minime prædicaverit, juxta quod ipse in sequentibus Agrippæ regi loquens, ait: *Quia Damasci primum, et Jerosolymis, et in omni regione Judææ et gentibus prædicabam.*

Barnabas autem apprehensum illum duxit ad apostolos. Hic est Barnabas ille Cyprius genere, Levites, qui supra pretium agræ sui ad pedes apostolorum attulisse memoratur.

Loquebatur quoque et disputabat cum Græcis. Nota quæ interniserant bona acta recogitant, faciunt profecto quod sequitur.

Quam cum lavissent, posuerunt eam in canasulo. Et cætera, quæ de Petri evocatione, et eleemosynarum Dercadis ostensione narrantur.

Et circumsteterunt illum omnes viduæ fletus. Viduæ sunt piæ cogitationes animæ pœnitentis, quæ sensus pristini vigorem quasi viri regimen ad tempus omiserant, quæ pro anima delinquente necesse est suppliciter exorent.

Et ostendentes ei tunicas et vestes, quas faciebat illis Doreas. Non suis pro defuncta vocibus, sed ipsius precabantur operibus, quoniam eleemosyna non solum a secunda, sed et a prima morte liberat.

Dixit : Tabitha, surge. At illa aperuit oculos, et viso Petro resedit. Justissimus ordo resurgentis, ut prius oculos mentis aperiat, et agnita deinde Petri voce resideat, lumen suæ circumspectionis, quod perdidit, recipiat, et ad doctrinam eorum qui se adjuverant vivat.

Dans autem illi manum, erexit eam. Contacta Petri manu Tabitha resurgit, quia languescens anima peccatis, nullo melius ordine quam sanctorum exemplis convalescit.

CAPUT X.

Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, etc. Non virtutibus ad fidem, sed fide pertingitur ad virtutes, ut beatus papa Gregorius exponit. Cornelius enim (inquit) cujus eleemosynæ ante baptismum angelo teste laudatæ sunt, non operibus ad fidem, sed fide venit ad opera. Sic enim Deo vero et ante baptismum non crediderat, quem orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici patebat? Sciebat ergo creatorem omnium Deum, sed quia ejus omnipotens Filius incarnatus esset, ignorabat. Fidem habuit, cujus orationes et eleemosynæ placere potuerunt. Bona autem actione promeruit ut Deum perfecte cognosceret, et de Unigenito ejus incarnationis mysterium crederet, quatenus ad sacramentum baptismatis perveniret. Per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fide.

Vidit in visu manifeste quasi hora nona diei, etc. Bene oraculum baptismi petendi hora nona accipit, quia in morte ipsius, qui hora nona spiritum tradidit, erat baptizandus.

Et nunc mitte viros in Joppen. Cum eleemosynis precibusque susceptis, mox doctor salutis accersiri jubetur, manifeste innuitur quod eleemosynis illis ac precibus plenam suæ salutis cognitionem a Domino quesierit.

Vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum. Tres misit ad Petrum Cornelius, quia creditura gentilitas apostolicæ fidei Europam, Asiam, Africamque subegit, partim studiis militaribus, hoc est, instantia prædicandi, partim domesticis negotiis occupandas. Nota quod unus miles, et duo domesticus mittantur. Quanto enim fortiores, tanto pauciores in

Ecclesiæ membris invenies, plures qui audire verbum, quam qui dicere sciant.

Ascendit Petrus in superiora. Significat Ecclesiam, relictiis terrenis cupiditatibus, conversationem in cœlis habituram.

Ut oraret circa horam sextam. Sexta hora Petrus inter medias preces esurit, salutem utique mundi, quem Dominus sexta ætate sæculi quærere et salvare venerat. Quod et ipse voluit indicare, cum eadem hora diei super Samaritanæ puteum sitiiebat.

Et descendens vas quoddam velut linteum magnum. Vas illud Ecclesiam significat incorruptibili fide præditam. Linteum enim lineæ non consumit, quæ vestes alias corrumpit. Et ideo qui vult ad mysterium Ecclesiæ catholicæ pertinere, excludat de corde suo corruptionem malorum cogitationum, et ita incorruptibiliter firmetur in fide, ut pravis cogitationibus tanquam a tineis non rodatur in mente. Aliter: Tinea hæreticus est, vestimentum Domini corrumpere volens, sed dispensante Domino non valens. Quod etiam in tunica illa Domini figuratum est, quam milites scindere non audebant.

Quatuor initiis submitti de cœlo in terram. Quatuor initia, quibus linteum dependebat, quatuor plagas orbis terrarum designant, quibus extenditur Ecclesia. Ipsa est enim civitas Dei nostri in monte sancto ejus, dilatans exultationes universæ terræ. Quod enim de cœlo submittitur, indicat eam sola supervenientis Spiritus sancti gratia servari pariter atque angeri. Unde dicit in Apocalypsi Joannes: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem novam, descendantem de cœlo a Deo (Apoc. xxi).* Possunt etiam quatuor initiis evangelistæ figurari, per quos Ecclesia cœlesti munere inibuitur atque sublimatur.

In quo erant omnia quadrupedia et serpentina terræ, volatilia cœli. Animalia illa omnes gentes sunt erroribus immundæ, sed trina submersione, id est, mysterio sanctæ Trinitatis in baptismo mundatæ, quæ, hominis imaginem relinquentes, bestiarum ac serpentium sumpsere figuras. Unde ad Herodem propter dolosam malitiam dicitur: *Ite, dicite vulpi illi (Luc. xiii).* Et ad Phariseos: *Genimina viperarum (Luc. iii).* Et ad libidinosos: *Equi insanientes in feminas facti sunt (Jerem. v).* Et de impudentibus: *Nolite dare sanctum canibus (Matth. vii).* Et de voluptuosos: *Neque mittatis margaritas vestras ante porcos (Ibid.).* Et de superbis simul ac dolosis: *Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos (Matth. viii).* Et in commune de omnibus: *Et homo cum in honore esset, id est, ad imaginem Dei factus, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus (Psal. xlviii).* Verum autem, id est, corruptum hominem, Salomon ostendit, dicens: *Deum time, et mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo (Eccle. xii).*

Surge, Petre, occide, et manduca. Surge, inquit, ad evangelizandum præparare. Occide in gentibus quod fuerant, et factus quod es. Qui enim manducat cibum foris positum, in suum corpus trajicit. Præcipit ergo ut nationes per incredulitatem ante foris

positæ, interfecta præterita vita, societati Ecclesiæ, quam significat Petrus, inserantur. Juxta quod de seipso Paulus apostolus ait: *Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam et Christo.* Et iterum: *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. ii).* Qui vero ab hæreticis circumveniuntur, quasi vivi devorantur a morte.

Quia nunquam manducavi omne commune et immundum. Populus Judæorum partem Dei esse se jactans, communes cibos vocat, quibus omnes utuntur homines. Verbi gratia, suillam carnem, ostreas, lepores, et istiusmodi animantia, quæ unquam non findunt, nec ruminant, nec squamosa in piscibus sunt. Inmundi vero cibi dicuntur, bestiarum vel reptilium carnes, nulli mortalium comestibiles.

Hoc autem factum est per ter. Quia per quatuor partes orbis terrarum mysterium sanctæ Trinitatis a duodecim apostolis prædicandum erat, ideo quatuor lineæ tertiæ vice de cœlo demissæ sunt. Sive ut beatus Ambrosius interpretatur, tertio repetita figura operationem Trinitatis expressit. Et ideo in mysteriis interrogatio trina defertur, et confirmatio trina celebratur, nec potest quis nisi trina confessione purgari. Unde et ipse Petrus in Evangelio, tertio interrogatur utrum diligat Dominum, ut trina responsione vincula, quæ Dominum negando ligavit, solveret. Hæc opportune Petro ostensa sunt, cum Cornelius gentilis ad exhibendum eum mitteret, ne dubitaret incircumcisis Christianam tradere fidem. Erat enim ex illis animantibus Evangelio vase monstratic. Unde et a Spiritu sancto hoc idem facere confirmatur.

Et statim receptum est vas in cælum. Post trinam submissionem linteum cœlo recipitur, quia post hujus sæculi conversationem, qua per fidem et baptismum mundata peregrinatur Ecclesia, cœlestis habitatio felix et æterna sequitur.

Dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te. In mente hæc a Spiritu, non in aure carnis audivit.

Surge itaque et descende, et vade cum eis. Descendere de tecto, et ad prædicandum ire jubetur, ut Ecclesia Dominum non solum alta subeundo speculetur, sed eundem etiam infirmis quibusque, et quasi adhuc exterius positus, sed tamen ostium Simonis, id est, obedientiæ pulsantibus, ad activam vitam redeundo, velut e lecto surgendo, prædicet. Juxta quod Dominus ait: *Videbitis cælum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis (Joan. i).*

Cujus bene domus juxta mare posita memoratur. Mare enim fluctivagos sæculi tumultus furoresque designat, ubi homines improbi quasi pisces avidissimi sese invicem persequuntur et devorant. Sanctorum vero conversatio in cœlis est (*Philipp. iii*), qui etsi terrestris domus hujus habitationis dissolvatur, ædificationem ex Deo habent, domum non manufactam, æternam in cœlis (*II Cor. v*).

Ecce ego sum quem quæritis. Quæ causa est propter quam venistis? Spiritus ei adesse milites dixit, et qua

causa venerant, tacuit, quia ad conservandam humanæ mentis humilitatem, aliquando prophetiæ Spiritus ex parte tangit, et ex parte non tangit.

Et factum est, cum introisset Petrus, obvius ei venit Cornelius, et procidens ad pedes ejus adoravit. Gestu corporis præmonstrat Cornelius quid intus in corde devotionis habuerit. Obviam enim suo doctori venit auditor, qui mundo pectore et intenta sedulus aure, atque inbiantî desiderio verbum fidei suscipit. Nam qui tarde ad credendum pertrahitur, quasi a doctore jacens erigitur. Sed qui, de suæ vitæ maculis erubescens, procidendo in faciem humilitatis pariter et pudoris indicia præfert, jure a suo præceptore meretur erigi.

Petrus vero levavit eum, dicens : Surge, et ego ipse homo sum. Communionem quippe æqualitatis meruit sanctitas actionis. Nam in Ananiæ et Sapphiræ culpa zelus ultionis jus aperuit potestatis.

Et mihi ostendit Deus neminem communem aut immundum dicere hominem. Hoc utique tunc ostendit, cum vox angelica sonuit : *Quæ Deus purificavit, tu ne commune dizeris.*

A nudius quarta die usque in hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, et ecce vir stetit ante me, et cætera. In Græco et in quibusdam Latinis Codicibus ita scriptum est : *A quarta die usque ad hanc horam eram jejunans, et orans a sexta hora usque ad nonam, et ecce vir, et cætera.* Multum debebat illum exaudiri, qui instantiam deprecandi tribus horis continuans, a sexta pertrahebat ad nonam. Quo tempore Dominus ipse, quem rogabat, pro totius mundi salute extensis in cruce manibus orabat.

Verbum misit filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum, hic est omnium Dominus. In hoc apparet (inquit) Deum acceptorem non esse personarum, quia Filium suum unigenitum, qui et Dominus omnium atque conditor est, cum genere humano pacem facere misit, in cujus nomine, Prophetis attestantibus, remissionem peccatorum non Judæi tantum, sed omnes qui credunt, accipiant.

Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam, et cætera. Breviter omnia quæ in Symbolo dicuntur, complexus est, quod Jesus sit Christus, quod omnium Dominus, quod mundum Deo reconciliare missus, quod Joannis voce præconatus, quod Spiritu sancto perunctus, quod Deo inhabitante per miracula declaratus, quod crucifixus, et a mortuis suscitatus, suisque manifestatus, quod judex omnium in fine venturus, quodque etiam Ecclesiam suam per fidem totum sit dilataturus in orbem.

Quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto et virtute. Alia editio dicit : *Sicut unxit eum Deus.* Prædicavit ergo Joannes Jesum, sicut unxit eum Deus Spiritu sancto, tunc utique eum dicebat : *Ipsæ vos baptizabit in Spiritu sancto (Matth. III).* Et iterum : *Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam super eum (Joan. I).* Unctus est ergo Jesus non oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur unguento, quo baptizatos ungit Ecclesia. Nec tamen tunc unctus

est Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipue baptizatum Spiritum sanctum accipiunt. Sed ista mystica et invisibili unctione tunc intelligendus est unctus, quando Verbum Dei caro factum est, id est, quando humana natura sine ullis præcedentibus bonorum operum meritis Deo Verbo est in utero virginis copulata, ita ut cum illo fieret una persona. Ob hoc confitemur eum natum de Spiritu sancto et Maria virgine.

Quoniam Deus erat cum illo. Id est, Pater cum Filio. Melius est enim sic intelligere quam divinitatem Filii cum homine, quem assumpsit cohabitantem significari, ne Christi personam geminare, et in Nestorii dogma cadere videamur.

Nobis qui manducavimus et bibimus eum illo, postquam resurrexit a mortuis. Illic beatus Petrus, quod in Evangelio non recitatur exponit, post resurrectionem, scilicet, se bibisse cum Domino. Nisi forte illic credamus indicatum ubi ait : *Donec illud bibam vobiscum novum in domo Patris mei.*

Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Tunc rogaverunt eum ut moreretur apud eos aliquot diebus. Ne baptisma gentibus tradere dubitetur, Spiritus sancti testimonio confirmatur, ipsas lavacri aquas, quas sanctificare solet, novo ordine præcurrentis, quod semel in testimonium fidei gentium, nunquam vero in Judæis evenisse reperitur.

Et jussit eos in nomine Jesu Christi baptizari. Et obstupuerunt ex circumcissione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes, etc. Cum Ecclesiæ regula sit fideles in nomine sanctæ Trinitatis baptizari, quaeritur quomodo Lucas per totum libelli hujus textum non aliter quam in nomine Jesu Christi baptismum dari testetur? Quod ita beatus Ambrosius solvit, quod per unitatem nominis impletum mysterium sit. Quis sive Christum dicas, et Deum Patrem, a quo unctus est Filius, et ipsum qui unctus est Filium, et Spiritum, quo unctus est, designasti; scriptum est enim : *Jesum a Nazareth, quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto; sive Patrem dicas, et Filium ejus, et Spiritum oris pariter indicasti, si tamen id etiam corde comprehendas; sive Spiritum dicas, et Deum Patrem, a quo procedit Spiritus, et Filium, quia Filii quoque est Spiritus, nuncupasti.* Unde ut rationi copuletur auctoritas, in Spiritu quoque recte baptizari nos posse. Scriptura indicat, dicente Domino : *Vos autem baptizabimini Spiritu sancto (Act. I).* Et Apostolus ait : *Omnes enim in ipso corpore, in uno Spiritu baptizati sumus (I Cor. XII).* Aliter : Præcipue congruit nos in nomine Domini Jesu Christi baptizari, quoniam sicut Apostolus ait : *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, etc. (Rom. VI.)*

CAPUT XI.

Et vidi quadrupedia terræ, et bestias, et reptilia, et volatilia cæli, etc. Miror quomodo hæc quidem super ecclis quibusdam veteri lege prohibitis, nunc vero

manducandis, interpretantur, cum nec serpentes vel reptilia possint edi, nec ipse Petrus sic intellexerit, sed omnes homines æqualiter ad Christi Evangelium provocari, nullumque secundum naturam esse pollutum. Neque enim quare bestias comederit, sed quare gentibus communicaverit, increpatus, mysterium hujus visionis exposuit.

Venerunt autem mecum et sex fratres isti. Pulchro septenario fratrum numero teste, gratia Spiritus sancti septiformis effusa est. Aliter. Quia sex diebus est mundus iste formatus, per sex fratres opera perfecta monstrantur. Qui bene doctorem comitantur, quando suis auditoribus inter verba exhortationis exempla perfectæ demonstrant operationis.

Et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Hoc est, quod in beati Job libro legimus: *Ab Aquilone aurum veniet, et ad Deum formidolosa laudatio (Job. xxxvii).* Quia prius frigida gentium pectore splendor fidei exortus est, et pro eodem inopinata fide Judæa Deum tremendo glorificat.

Perambulaverunt usque Phœnicem, et Cyprum, et Antiochiam, etc. Hinc jam post revelationem sindonis evangelicæ, in qua molliter superna spe animalia sancta quiescerent, res Ecclesiæ crescere cœperunt, cum per exteras provincias, insulas, et civitates, non solum Judæis, sed et gentibus, Evangelium prædicatur.

Profectus est autem Tarsum, ut quærerent Saulum. Dictum est enim supra quia de Jerosolymis Saulus clam mitteretur Tarsum.

Et surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram. Agabus potest nuntius tribulationis interpretari, qui secundum nomen suum, et hic famem generalem, et infra Paulo apostolo vincula prophetat.

Proposuerunt in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus. Sciebant in Judæa, et maxime Jerosolymis, famem acris sævituram. Ubi pauperes erant sanctorum, qui rebus suis, domibus, agrisque venditis, pretia deferentes apostolis, pecuniis acquirendis non multum ulterius vacabant. Sed et nonnulli pro confessione fidei ab ipsis Judæis incredulis propria substantia multabantur ablata. Quibus dicit Apostolus: *Et repinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis (Hebr. x).* Hos inter eleemosynarios religiosum Helenæ Adiabæ reginæ factum memoratur, quæ comparatis ab Ægypto frumentis, Jerosolymitarum necessitatibus largissime ministravit. Unde et honorificam ante portas ejusdem urbis meruit sepulturam.

CAPUT XII.

Eodem autem tempore misit Herodes rex magnus. Non famis videlicet tempore, quam quarto Claudii anno factam historiæ referunt, cum Herodes tertio ejusdem sit anno defunctus, sed illo haud dubie tempore, quo oblationes Jerosolymam deferbantur. Non autem putemus Herodem, qui tetrarchia erat, postea regem factum, hoc capitulo designatum. Refert

A enim Josephus Caium, imperio suscepto, continuo Judæorum principatum huic Herodi filio Aristobuli, quem tamen ille Agrippam nominat, tradidisse, simul et Philippo ac Lysaniæ tetrarchias. Quarto autem, id est, ultimo imperii anno Herodi eidem pariter contulisse. Ipsum vero Herodem, qui vel in Joannis nece auctor extiterat, vel in passione Domini interfuerat, multis excruciatum morbis exsilio damnasse perpetuo. Porro hunc Herodem sive Agrippam, tertio Claudii anno, sui vero regni septimo ab angele percussum, regnum Agrippæ filio reliquisse. Aristobulus autem quem dixit, ipse est, qui a patre perfido, id est, Herode seniore, sub quo Dominus natus est, cum fratre Alexandro fuerat interfectus.

Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio. De quo Jacobo Clemens Alexandrinus historiam quamdam dignam memoria refert. Et is (inquit) qui obtulerat eum judici ad martyrium (Jacobum, scilicet) motus etiam ipse, confessus est se esse Christianum. Ducti sunt autem ambo pariter ad supplicium. Et cum ducerentur in via, rogavit Jacobum dari sibi remissionem. At ille parumper deliberans: *Pax tibi, inquit. Et osculatus est eum. Et ita ambo simul capite plexi sunt.*

Tradens quatuor quaternionibus militum. Sicut centurio centum, ita quaternio militum sub se milites habebat.

Percussoque latere Petri suscitavit eum. Percussio lateris commemoratio passionis Christi est, de cujus vulnere salus nostra profluxit. Et nobis quoque pressurarum catena retentis, tale solatium ipse reddit apostolus Petrus, dicens: *Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini (I Petr. iv).*

Præcingere et calcea te caligas tuas. Et prophetas et apostolos cingulis usos fuisse legimus, cujus sibi Petrus ligamenta propter rigorem carceris ad horam laxaverat, ut tunica circa pedes demissa, frigus noctis utcumque temperaret, exemplum præbens infirmis, cum vel molestia corporali, vel injuria tentetur humana, licere nobis aliquid de nostri propositi rigore laxare. Et quia dictum est: *Sint lumbi vestri præcincti, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis,* spiritualiter virtutum, verbique prædicandi resumere jubetur insignia.

Venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem. Angusta imo ferrea erat porta, quæ ducit ad Jerosalem cœlestem, sed apostolorum vestigiis nobis est jam facta meabilis, qui sanguine proprio ferream vicerant ostium. De hoc Arator:

Ferrea, quid mirum si cœdunt ostia Petro?
Quem Deus æthereæ custodem deputat aula
Ecclesiæque suæ faciens retinere cacumen
Infernum superare jubet.

Et Petrus ad se reversus. Id est, a contemplationis culmine ad hoc regressus, quod in intellectu communi et prius fuit.

Processit puella ad audiendum. Et Dominum de tumuli claustris egressum prima mulier discipulis nuntiavit, ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia.

Illi autem dicebant : Angelus ejus est. Quod unus-quisque nostrum habeat angelum, et in libro Pastoris, et in multis sanctæ Scripturæ locis invenitur. Nam et Dominus de parvulis : Angeli, inquit, eorum semper vident faciem Patris mei (Matt. xviii). Et Jacob de se loquitur : Angelus qui eruit me de cunctis malis. Et hic discipuli angelum apostoli Petri venire credebant.

Descendensque a Judea in Cæsaream. Quamvis, juxta situm locorum, Cæsaream Philippi dicere videatur, eo quod hæc, sicut et Tyrus et Sidon, urbs sit Phœnicis, Josepho tamen exponente, discimus hæc in Cæsarea Palæstinæ gesta, quæ quondam Turris Stratonis dicta est, et est in confinio Phœnicis et Palæstinæ, in littore maris Magni sita.

Postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo. Necessariam habebant vicini regis amicitiam, eo quod illorum regio valde angusta, et Galilææ Damascique pressa finibus esset. Unde nec ipsa metropolis eorum Tyrus tantas habebat opes de terra sua, ut totius orbis esse possit emporion, quantas de subnectione navium. Est autem maxime purpuræ conchyliorumque ferax.

Confestim autem percussit eum angelus Domini. Consonanter etiam Josephus : « Dum impietatem (inquit) illicitæ adulationis non exhorret, respiciens paulo post imminentem atque insistentem capiti suo videt angelum; eumque sensit continuo exiti sui ministrum, quem prius noverat provisorem bonorum. » Et paulo post : « Verum continuis quinque diebus ventris doloribus cruciatus, vitam violententer abruptit. »

CAPUT XIII.

Segregate mihi Barnabam et Saulum in opus, ad quod assumpsi eos. Videtur Saulus juxta ordinem historię, tertio decimo post Domini passionem anno, apostolatam cum Barnaba Paulique accepisse vocabulum. Quarto decimo autem anno juxta conditum Jacobi, Cephæ, et Joannis, ad gentium magisterium profectum est. Nec historia ecclesiastica repugnat, dicens apostolis fuisse præceptum, ut duodecim annis prædicarent in Judæa.

Prædicabant verbum Dei in synagogis Judæorum. Propter ignaros locorum semel annolandum credidi : Ubicumque synagogam Judæorum videris, scito in civitate gesta, quæ dicuntur.

Cui nomen erat Barjesu. Corrupte legitur Barjesu, cum Barjeu, id est, maleficus, sive in malo, legi debeat. Credo quia nomen Jesu iisdem litteris, sed nota superposita, scribatur. Non enim convenit hominem flagitiosum et magum, filium Jesu, id est, Salvatoris appellari, quem e contrario Paulus filium diaboli nuncupat.

Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto. A Sergio Paulo proconsule, eo quod eum Christi fidei subegerit, Pauli sortitus est nomen. Et sequentia libelli hujus de Pauli miraculis agunt. Oportuit enim ut ipse consummationem apostolicis

actibus daret, quem diu contra stimulos recalcitrantem Dominus elegeret.

Ecce manus Domini super te, et eris cæcus. Sciebat Apostolus sui memor exempli, de tenebris oculorum mentis posse resurgere ad lucem. Nec enim merebatur habere carnis oculos, qui mentis oculos aliis auferre laborabat.

Venerunt Antiochiam Pisisidæ. Duæ Antiochiæ civitates sunt : una in Syria cœle, a Saleuco rege condita, quæ Rebla ante vocabatur, cui Daphnen fontem proximum dicunt, ejusque illam aquis abundantissimis perfrui, in qua primum cognominati sunt discipuli Christiani; altera autem Antiochia, de qua nunc dictum est, in provincia Pisisidæ.

Sorte distribuit eis terram eorum, quasi post quadringentos et quinquaginta annos. Dixerat Deus ad Abraham, quia erit semen ejus accola in terra aliena annis quadringentis. Et iterum ait : Quia in Isaac vocabitur tibi semen. Ab exortu ergo seminis usque ad exitum Israel ex Ægypto, fuerunt (ut Exodus scribit) anni quadringenti quinque. His adde annos quadraginta in deserto, et quinque in terra Chanaan, quibus actis videtur terra quiescere a præliis, et sors fuisse missa, et inventes annos quadringentos quinquaginta.

Et dedit Deus illis Saul annis quadraginta. Credo, quia liber Regum non aperte quot annis Saul regnavit exponit, Apostolum vulgo loquentem hoc quod fama crebrior haberet dicere voluisse. Sed quærentes sollicitius ibidem, sicut et Chronicorum libri testantur, invenimus Samuel et Saul annis quadraginta Israeli præfuisse. Factum est enim, inquit, quadringentesimo octogesimo anno egressionis filiorum Israel ex Ægypto, cæpit Salomon ædificare templum Domino, anno quarto regni sui. Cum vero ad trecentos nonaginta sex annos, quibus Judices præfuerunt, ut eorum liber indicat, quadraginta David et Salomonis quatuor adjicies, restant quadraginta, quorum (ut Josephus testis est) Samuel viginti, et Saul alios totidem in regimine transegerunt.

Quoniam hanc Deus adimplevit filiis vestris, resuscitans Jesum, sicut et in psalmo secundo scriptum est : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Non est putandum hoc exemplum psalmi ad resurrectionem Christi, ejus proxime meminit, sed ad ipsam ejus incarnationem, de qua supra locutus est, pertinere. Nam sequens versiculus, de resurrectione manifestissime testatur. Cum enim superius de incarnatione, passione, ac resurrectione illius ageret, voluit utraque pariter, datis de psalmo testimoniis astruere. Qui ergo, inquit, æternus es, ante sæcula Filius, nunc in tempore natus apparebis. Quidam Codices habent : Sicut in primo psalmo scriptum est. Quod ita exponitur, primum et secundum Psalmum compositos, qui et a beatitudine incipiat, et in beatitudinem desinat.

Quia dabo vobis sancta David fidelia, id est, quæcunque David promisi, eadem vobis certissime fidelis sponsor implebo, Christum videlicet de ejus

esse stirpe nasciturum. Sic enim Isaias Novi Testamenti mysteria prægustans, ait : *Et constituam vobis testamentum æternum sancta David fidelia* (Isai. Lv). Quod in Hebraica veritate legitur : *Et seriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles.*

Seculi sunt multi Judæorum et colentium advenarum. Melius legitur : *Et colentium Deum*, sicut in Græco vidimus. Significat autem eos qui natura gentiles erant, sed religione Judæi, quos Græco proselytos nuncupant.

Sic enim præcepit nobis Dominus : Posui te in lumen gentibus. Quod Domino Christo specialiter dictum est, hoc jam sibi dictum arbitrantur apostoli, membra se videlicet illius esse recolentes, sicut etiam ipse propter ejusdem corporis unionem dixit : *Saule, Saule, quid me persequeris* (Act. ix)?

At illi excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. Pulvis juxta Evangelii præceptum excutitur de pedibus in testimonium laboris sui, quod illorum civitatem ingressi sunt, et prædicatio apostolica ad illos usque pervenerit; sive excutitur pulvis, ut nihil ab eis accipiant, nec ad victum quidem necessarium, qui Evangelium spreverunt.

Discipuli quoque replebantur gaudio et Spiritu sancto. In Græco habetur : *Discipuli autem*, ut intelligamus Judæis fidem persequentibus, discipulos e contrario spiritali gaudio ditatos

CAPUT XIV.

Ad iracundiam concitaverunt animas gentium adversus fratres. Quod in Græco sequitur : *Deus autem pacem fecit*, quidam Codices Latini minus habent. Et ibi : *Erant Evangelizantes*, sequitur in Græco : *Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum.*

Paulus autem et Barnabas morabantur in Lystris. Et hi quoque versiculi in quibusdam nostris Codicibus non habentur.

Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, etc. Sicut elaudis ille quem Petrus et Joannes ad portam templi curarunt, salutem præfigurat Judæorum, ita et hic Lycaonius æger, populum gentium longe a legis templique religione remotum, sed Pauli apostoli prædicatione collectum. *Dextras, inquit, dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.* Sed et tempora expositioni conveniunt. Nam ille primis fidei temporibus, cum necdum gentibus verbum crederetur, hic vero Judæis ob perfidiam expulsis, et damnationis pulvere respersis, inter nova conversæ gentilitatis gaudia sanatur.

Et videns quia haberet fidem, ut salvus fieret. Et ille Judaico more pecuniam, iste autem ex fide salutem querit ab apostolis.

Dixit magna voce : Surge super pedes tuos rectus. In Græco exemplari legitur : *Dixit magna voce : Tibi dico in nomine Domini Jesu Christi, surge super pedes tuos rectus.* Hæc de translatione posuimus, ne Codicum varietate stupefactus, quid verius sit ignores.

Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos. Stultus error gentilium, qui omne quod supra se vident deos putant.

Et vocabant Barnabam Jovem; ob hoc, videlicet, quia prior eorum esse videretur. Jovem namque divum patrem, atque hominum regem putaverunt.

Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi; quia Mercurium credelant eloquium linguamque præstare mortalibus. Unde et Mercurium quasi medio currentem, id est, inter aures linguasque, Latini nuncupabant. Græci autem Ἑρμῆν, hoc est, interpretem, appellabant.

Taurus et coronas ante januas afferens. Tauros ad victimas, coronas vero, ut vel faciem templi juxta ritum gentium ornaret, vel eis quasi diis immolaturus imponeret.

Concessis tunicis suis exsilierunt in turbas, et cætera. Paventes scindunt vestimenta, quod deorum cultu honorarentur. Hoc enim facere consuetudinis Judæorum est, quoties aliquid blasphemum, et quasi contra Deum audierint. Herodes autem, quia non dedit honorem Deo, sed acquievit immoderato favori populi, statim ab angelo percussus est.

CAPUT XV.

Statuerunt ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis ad apostolos et presbyteros in Jerusalem, etc. De hac ascensione sua Paulus ipse scribit ad Galatas : *Deinde post annos quatuordecim ascendi Jerusalem, cum Barnaba, assumpto et Tito, et contuli cum illis Evangelium, quod prædico in gentibus* (Galat. ii); ubi numerus ipse, quem posuit, recensendus est annorum. Scimus enim Petrum et Paulum apostolos anno post passionem Domini trigésimo octavo, id est, ultimo Nerois passos fuisse martyrium, et beatum Petrum Romæ viginti quinque annis episcopalem sedisse cathedram. Vigiuti quinque autem et quatuordecim, non triginta octo, sed triginta novem faciunt. Sequitur ergo ut beatum Petrum eodem quarto decimo post Domini passionem anno, quo eum Jerusalem alloquitur Paulus, quarto Claudii Cæsaris Romam venisse credamus; simulque, nisi fallor, ex hac positione beatum Paulum apostolum, eodem quo Dominus passus est, et resurrexit anno, ad fidem venisse probatur.

Dicentes quia oportet circumcidere eos. Hoc errore decepti erant Galatæ, ut circumcisionem et legis cæremonias cum gratia baptismi crederent esse miscendas.

Fide purificans corda eorum. Non ergo circumcisione carnis illos mundare opus est, quorum tanta fides corda purificat, ut etiam ante baptismum Spiritum sanctum accipere mereantur.

Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et illi. Si ergo et illi, id est, patres portare jugum legis veteris non valentes, per gratiam Domini Jesu Christi salvos se fieri crediderunt, manifestum est quod hæc grætia esset quæ antiquos justos vivere fecit. Quia *justus ex fide vivit,*

ideo sacramenta esse potuerunt pro temporum diversitate diversa, ad unitatem tamen ejusdem fidei concordissime recurrentia.

Post hæc revertar, et ædificabo tabernaculum David, quod decidit, et cætera. Tabernaculum David umbra legis significat, quæ traditionibus Phariseorum corrupta et ditacerata, sed, Domino revertente, id est, in carne apparente, a Deo spiritali est gratia erecta, ut non tantum Judæi, sed et cunctæ gentium nationes nomen ejus requirant.

Et suffocatis et sanguine, id est, a fundendo sanguine, vel manducando cum sanguine. Hæc quidem de gentili vita venientibus, pro ipsis fidei rudimentis, et inveterata gentilitatis consuetudine concessa sunt, sed ne putarentur eadem etiam perfectioribus sufficere, vigilanter adjunxit, atque ait :

Moses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in synagogis; id est, et si præceptorum nunc acerbitate non graventur a nobis, procedente tamen tempore, dum frequentius ad lectionem legis prophetarumque convenerint, paulatim vitæ instituta et servandæ invicem dilectionis jura suscipient. Primitivam enim adhuc Judaizantem Ecclesiam, hæc Sabbatis celebrasse perceptum est.

Visum est enim Spiritui sancto et nobis; id est, placuit Spiritui sancto, qui, arbiter suæ potestatis existens, ubi vult spirat, et ea quæ vult loquitur.

Placuit et nobis; non nostra sola voluntate, sed ejusdem Spiritus instinctu.

Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiæ. His diebus impletum est quod apostolus Paulus ait : *Cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restitit (Galat. 11).*

Paulus autem rogabat, non debere recipi eum. Quoniam in ipsa se aciei fronte constituens, nimis tepide steterat, merito cum Paulus abjecit, ne illius quasi contagione vires corrumpere aliorum.

Facta est autem dissensio. Noli hoc delictum putare. Non enim commoveri malum est, sed irrationabiliter, nulloque justo flagitante negotio commoveri.

Et Barnabas assumpto Marco navigaret Cyprum. Propter amatum sibi fratrem, et affinitate conjunctum (leguntur enim fuisse consobrini) Barnabas separatus a Paulo, patriam repetit insulam, et nihilominus Evangelicæ prædicationis injunctum sibi opus exerevit.

CAPUT XVI.

Circumcidit eum propter Judæos, qui erant in illis locis. Non quod figuras legis, Evangelii veritate lucente, quidpiam utilitatis crederet allaturas, sed ne per occasionem gentium Judæi a fide recederent. Quibus tamen umbra vetus paulatim tollenda erat, sicut et gentibus morum pravitas antiquorum, ut supra dictum est. Istæ enim umbræ legales, quasi a Domino aliquando constitutæ, interdum ab Apostolis sunt illis temporibus ob declinandam Judæorum

A perfidiam usurpatæ. Gentilis vero institutio, ut vere a Satana reperta, nunquam a sanctis est attacta.

Vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum in Asia, etc., usque Transiens in Macedoniam, adjuva nos. Vere terribilis Dominus in consillis super filios hominum. Iste se magistrum per omnia sequi promittit, nec permittitur; alter sequi jussus, nec ad patris sepulturam petitas accepit inducias. Invictus ac repugnans attrahitur Saulus. Cornelio precibus et eleemosynis insistenti, velut remunerationis vice via salutis ostenditur, et qui novit corda Deus, beneficii gratia Doctorem ab Asia removet, ne si sanctum canibus detur, error cordis iniqui gravius de contempta prædicatione judicetur. Rursumque alia curante apostolo, legatus Macedo, quem angelum gentis illius credimus, micæ sibi domiici panis petit offerri.

Quæ est prima parte Macedonia civitas, colonia. Colonia est, quæ defectu indigenarum novis cultoribus adimpletur. Unde et a cultu agri colonia dicta est.

Puellam quamdam habentem spiritum pythonem. Quid pythonica divinatio gerat artis, in libro Regum invenimus, ubi, rogante Saule, pythionissa vel animam Samuelis, vel pro ea potius spiritum immundum evocavit ab inferis. Quod magicæ phantasie genus ab Apolline Pythio repertum, atque ab ejus cognomine sic dicunt esse vocatum. Sed et Hebræum nomen congruit, qui Pythona *os abyssi* dicunt.

Isti homines servi Dei excelsi sunt. Non voluntatis ista confessio est, quam præmium sequitur confitendi; sed timore Spiritus sancti cogente, vera spiritus mendax loquitur, non ausus luce præsentis suas ultra celare tenebras. Peccatori autem dicit Deus : *Quare tu enarras justitias meas?*

Ne corrumpamur amari
Melle doli, si vera canat, qui falsa ministrat.
ut Arator ait.

Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Barjesum qui fidei impugnator erat, et artis infirmitate, et oculorum amissione cæcavit. Hanc vero, quæ perversa licet mente, vera tamen loquebatur, arte solummodo nefaria privare curavit. Quia enim indignum erat ut verbum Evangelii spiritus immundus annuntiaret, abscedere hunc et silere præcepit, quia dæmonia cum tremore debent Dominum confiteri, non autem laudare cum gaudio.

Et annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. De fide Jesu Christi dicunt, in cujus nomine Pythonis spiritus exierat. Jam enim decreverant Romani ne quis Deus esset acceptus, nisi a senatu probatus.

Media autem nocte Paulus et Silas adorantes Deum, hymnum dicebant, et cætera. Devotio simul apostolici pectoris, et virtus exprimitur orationis, cum et illi hymnos in imo carcere cecinerint, et eorum laus terram carceris commoverit, et fundamenta concusserit, et aperuerit ostia, atque ipsas postremo vin-

culatorem catenas resolverit. Aliter. Quicumque fidelium omne gaudium existimat, cum in tentationes varias inciderit (*Jac. 1*), libenterque gloriatur in infirmitatibus suis, ut inhabitet in eo virtus Christi (*11 Cor. xii*), hic profecta cum Paulo et Sila in ter carceris tenebras hymnizat, et cum Psalmista Domino decantat: *Tu es mihi refugium a pressura, quæ circumdedit me, exultatio mea (Psal. xxxi)*

Lavit plagas eorum, et baptizatus est ipse. Pulchra rerum varietas. Quibus plagas vulnerum lavit, per eos ipse plagas amisit.

CAPUT XVII.

Adaperiens et insinuans quia Christum oportuit pati et resurgere a mortuis, et quia hic est Christus Jesus. Utrumque Pater de Scripturis insinuabat, quia et Christum pati et resurgere oporteret, et hæc eadem passio ac resurrectio ad nullum alium, quam ad Jesum Nazarenum pertineret. Erant enim quidam Judæorum, sicut et hodie sunt, ita perfidi, ut cum Christi passionem ac resurrectionem Scripturis insertam negare non possint, hæc tamen ad Jesum pertinere omnino negent, magisque Antichristum expectare, quam Jesum Christum credere velint. Et ideo Paulus, non modo Christi mysteria prædicabat, sed hæc etiã in Christo Jesu consummata docebat.

Et de colentibus, gentilibusque multitudo magna; id est et de iis, qui gentilem ritum Judaismo mutaverant, et de iis, qui omnino gentiles permanserant, multi ad Christum confluebant.

Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicae. Animæ nobilitatem dicit, qua verbo audiendo scrutandoque insituerant.

Quidam autem Epicurei et Stoici philosophi, dissecebant cum eo. Epicurei præceptoris sui tarditatem secuti, felicitatem hominis in sola corporis voluptate, Stoici vero in sola animi virtute posuerunt. Qui inter se quidem dissidentes, Apostolum tamen unanimiter impugnant, eo quod hominem sicut ex anima et corpore subsistere, ita in utroque doceret beatum esse debere; sed hoc nec tempore præsentis, nec virtute humana, sed gratia Dei per Jesum Christum in resurrectionis gloria perficiendum.

Quid vult seminiverbius hic dicere? Recte seminiverbius, id est, σπικρολόγος vocatur, quia semen est verbum Dei. Et ipse Paulus Apostolus dicit: Si nos vobis spiritalia seminavimus, etc. (1 Cor. ix).

Inveni aram, in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Notus in Judæa Deus, sed non receptus. Ignotus in Achaia Deus, quamvis per multa quæsitus. Et ideo qui ignorat ignorabitur, qui prævaricatur damnabitur. Neutri immunes a culpa, sed excusabiliores, qui fidem non obtulere Christo, quem nesciebant, quam qui manus intulere Christo, quem sciebant.

Deus qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt, hic cæli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, et cætera. Ordo diligenter apostolicæ disputationis est intuendus, qua ita apud gentiles tractatus seriem format, ut primum unum Deum au-

ctorem mundi omniumque esse doceat, in quo vivimus, et movemur, et sumus, cujus et genus sumus, ut non solum propter munera lucis et vitæ, verum etiam propter cognationem quamdam generis diligendum ostendat, deinde opinionem illam quæ est de idolis, aperta ratione devincat, quod totius mundi conditor et Dominus templis non possit includi saxeis, quod omnis beneficii largitor sanguine non egeat victimarum, quod hominum denique creator et gubernator omnium non possit hominis manum creari, quod postremo Deus, ad cujus homo factus est imaginem, non debeat metallis existimari similis, erroris remedium docens esse studium pœnitendi. Nam si primo destruere voluisset cæremonias idolorum, aures gentium respuissent. Cum ergo unum Deum esse persuaderet, tunc judicio ejus astruxit, per Christum nobis salutem datam, magis tamen eum hominem, quam Deum nuncupans, incipiensque ab illis quæ gessit in corpore, et ea divina describens, ut plus quam homo fuisse videretur, victam unius [F. illius] virtute mortem, mortuumque ab inferis resuscitatum (paulatim enim fides crescit), ut cum supra hominem fuisse videretur, Deus esse crederetur. Quid enim interest quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quæeruntur, sed de initiis ad ea quæ perfecta sunt pervenitur.

In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus. Ille versus, quia difficili intellectu est, beati Augustini verbis debet exponi. « Ostendit, inquit, Apostolus Deum in his, quæ creavit, indesinenter operari. Neque enim tanquam substantia ejus sic in illo sumus, quemadmodum dictum est, quod habeat vitam in semetipso; sed utique cum aliud sumus quam ipse, non ob aliud in illo sumus, nisi quia id operatur. Et hoc est opus ejus quo continet omnia, et quod ejus sapientia pertendit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter. Per quam dispositionem in illo vivimus, et movemur, et sumus. Unde colligitur quod si hoc opus suum rebus subtraxerit, nec vivemus, nec movebimur, nec erimus. » Et paulo post: « Neque enim (inquit) cælum et terra, et omnia quæ in eis sunt, universa scilicet spiritalis corporalisque creatura in seipsa manet, sed utique in illo de quo dictum est: *In illo enim vivimus, et movemur, et sumus.* Quia et si unaquæque pars potest esse in toto, cujus pars est, ipsam tamen totum non est, nisi in illo, a quo conditum est. » Idem beatus Augustinus alibi: « Hoc (inquit) si secundum corpus diceret Apostolus, etiam de isto corporeo mundo posset intelligi. Nam et in illo secundum corpus vivimus, et movemur et sumus. » Unde, secundum mentem quæ facta est ad ejus imaginem, debet hoc accipi excellentiore quodam eodemque non visibili, sed intelligibili modo. Nam quid non est in ipso, de quo divine scriptum est: *Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia (Rom. xi)?*

Sicut et quidam vestrorum postarum dixerunt. Hoc est, quod alibi dicit: *Nihil judicavi me scire inter vos, nisi Jesum crucifixum.* His enim qui prophetarum

fidem non recipiebant, non Mosi, non Isaiæ, vel alie-
eius prophetarum, sed auctorum suorum loquitur
testimonii, versum videlicet Arati decantans, et de
falsis ipsorum, quibus contradicere non poterant, sua
vera confirmans. Magnæ quippe scientiæ est, dare
in tempore cibaria conservis, et audientium conside-
rare personas.

Ipsius enim et genus sumus. Genus rectissime
dicimur Dei, non ex ejus natura editi, sed per
spiritum illius et voluntario creati, et adoptione re-
creati.

In quibus et Dionysius Areopagita. Hic est Diony-
sius, qui post episcopus Corinthiorum gloriose Ec-
clesiam rexit, multaque ad utilitatem Ecclesiæ per-
tinentia, quæ hactenus manent, ingenii sui volumina
reliquit, cognomen a loco cui præerat accipiens. **B**
Areopagus est enim Athenarum curia, nomen a
Marte trahens. Si quidem Græce *Mars, ἄρης*, et *villa*
πάρος dicitur.

CAPUT XVIII.

*Eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Ju-
dæos a Roma.* Hoc Josephus nono Claudii anno fa-
ctum narrat. Suetonius autem historicus hoc modo
refert: Claudius Judæos, impulsore Christo, assidue
tumultuantes Roma expulit. Quod utrum contra
Christum tumultuantes Judæos coerceri et comprimi
jusserit, an etiam Christianos simul velut cognatæ
religionis homines voluerit expelli, nequaquam di-
scernitur.

Erant autem scenofactoriæ artis. Quasi exsules in **C**
terra et peregrini, tentoria sibi, quibus in via utan-
tur, ædificant; *σκήναι* Græce *tabernacula* dicuntur,
etymologiam ab õbumbando ducentia, apud quos
umbra σκία dicitur, *σκήναι* autem vel *σκηνώματα*, quasi
umbracula sonant, quæ sagis laneis vel ligneis aut
cilicinis, sive ex arborum frondibus aut virgultis ve-
teres componebant. Mystice autem, sicut Petrus pis-
cando, nos a fluctibus sæculi per retia fidei extra-
hit, ita Paulus umbracula protectionis erigendo, ab
îmbre nos criminum, ab ardore tentationum, et a
ventis insidiarum verbo factisque defendit. Sequun-
tur in hoc loco duo versus in Græco, qui in quibus-
dam nostris Codicibus non habentur.

*Disputabat autem in synagoga per omne Sabbatum,
suadebatque Judæis et Græcis.* Ac deinde quod utri- **D**
que Codices habent, adjungitur:

*Cum venissent a Macedonia Silas et Timotheus, et
cætera. Qui sibi totonderat in Cenchris caput; habebat
enim votum.* Cenchræ portus est Corinthi, ubi navium
ascensus caput ex voto totondit. Nam, juxta legem
Mosi, qui se Deo voverunt, comam nutrire, quandiu
Nazareï fieri velint, et postea eam tondere atque igni
tradere jubebantur. Hæc ergo fecit Paulus, non qui-
dem oblitus, quid de abolitione legis cum cæteris
apostolis Jerosolymis statuerat, sed ne scandaliza-
rentur, qui ex Judæis crediderant, simulavit se Ju-
dæum, ut Judæos lucrifaceret. Quidam Codices plu-
rali numero habent *Totonderunt caput, et habebant
votum*, id est, Priscilla et Aquila. Sed egregii do-

ctores Ecclesiæ Hieronymus et Augustinus, in suis
uterque epistolis, et singulari numero ponunt, et de
Paulo interpretantur. Ponit enim ita Hieronymus:
« Fratribus valedicens navigabat Syriam, et cum eo
Priscilla et Aquila, et totondit sibi in Cenchris caput,
votum enim habuerat. »

*Profectus est ab Epheso, et descendens, Cæsaream
ascendit, et salutavit Ecclesiam.* Cæsaream Cappado-
ciæ metropolim dicit. Nondum enim in Syriam Phœ-
nicis advenerat. Hæc quondam a Mosoc filio Japhet
Mosacha dicta, post a Cæsare Augusto Cæsarea no-
men accepit.

*Qui cum venisset, contulit multum his qui credide-
runt.* Vehementer enim Judæos revincebat. Alia
translatio habet: *Profuit multum credentibus per gra-
tiam.* Hoc est ergo quod eisdem Achaicis Apostolis
scribit: *Ego plantavi, Apollo rigavit (I Cor. iii).*

CAPUT XIX.

*Dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis
credentes?* Hoc est, Si post baptismum manus imposi-
tionem, qua Spiritus sanctus dari solet accepistis?

Joannes baptizavit baptismum pœnitentiæ. Non hoc
baptisma, inquit, remissionem peccatorum donare,
sed pœnitentiam tantum potuit docere. Nam sicut
signum circumcisionis signaculum in patriarchis fi-
dei quam gerebant extiterat, ita et hoc lavacrum
populus pœnitens, quasi singulare signaculum suæ
devotionis accepit: quod tamen ipsum figuratiter,
etiam Christi baptisma quo remissio daretur osten-
deret.

His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.
Quæstio crebro ventilatur, utrum illi qui per igno-
rantiam forte a non baptizatis, sed tamen rectæ fidei
aliquibus baptizati sunt, iterum baptizari debeant;
quam hoc capitulo expositam reor. Quid enim differt
utrum tunc ante initium baptismi Christi, an nunc
sine successione ejusdem quisque baptizetur, cum
etiam ipse Joannes eos quos in fide et in nomine
Christi licet venturi baptizaverat, iterum baptizan-
dos esse prædicaverit, dicens: *Ego baptizo vos aqua,
ille vos baptizabit in Spiritu sancto (Math. iii)?* Si
enim nunc talibus ad remedium sola communicatio
corporis et sanguinis Christi, ut quidam dogmatizant,
sufficere posset, potuisset et tunc; neque opus
esset a Christi discipulis baptizari quos Joannes aqua
baptizaverat, sed tantum sanguinis participatione
confirmari.

Erant autem omnes viri fere duodecim, etc. Verum
judicia Dei abyssus multa. Ecce Asia nuper aposto-
lorum nec visitatione digna, nunc et Apostolico sa-
crata numero, et prophetali est munere sublimata.
Et notandum quod Spiritus sanctus et hic in duode-
cim discipulos, et supra in centum viginti, qui est
duodenarius numerus decies ductus, adventus sui
signa monstraverit, illud in Jerusalem, hoc in Epheso,
quæ est civitas Græcorum. Credo ut ostenderet,
se, sive de Judæis seu gentibus credat quis, eos tan-
tummodo qui unitati Ecclesiæ catholicæ atque apos-
tolicæ communicat implere.

Tentaverunt autem quidam de circumventibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui, etc. Refert Josephus regem Salomonem excoGITASSE, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adjurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine ulterius reverti non sint ausi. Fit autem hoc interdum etiam per reprobos, ob condemnationem eorum qui faciunt, vel ob utilitatem eorum qui vident et audiunt, ut licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cujus invocationem fiunt tanta miracula :

Erant autem quidam Scævæ Judæi principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant. Melius juxta Græcum legitur : *Erant autem cujusdam Scævæ.* Quoniam ergo ipse Satanas transfiguratur se velut angelum lucis (II Cor. xi), ministros quoque suos eadem simulatione colorare non timet. Unde quia septenario numero solet Spiritus sancti gratia designari, in qua figura et Dominus post resurrectionem cum septem discipulis epulatur, et septem fratres ad Cornelium Spiritu sancto baptizandum Evangelizaturi veniunt, filii Scævæ quasi Spiritus malos expulsuri septenario numero censentur. Qui quia non credendo, sed tentando Christi et apostolorum nomen invocant, non a Deo tantum, verum ab ipsis dæmonibus subdolæ falsitatis merito condemnantur. Qui bene filii Scævæ dicuntur, qui interpretatur vulpula clamans. Hoc animal doli et astutiæ sagacissimum Judæos gentiles, et hæreticos Ecclesiæ Dei semper insidiantes, et quasi garrula voce perstreptentes ostendit. De quibus ejusdem Ecclesiæ custodibus imperatur : *Capite nobis vulpes pusillas, quæ demoliuntur vineas.*

Jesus novi, et Paulum scio. De hoc versu dicit Arator,

Cognosce furorem,
Gens inimica, tuum : demon regnare fatetur,
Quem venisse negas, atque hoc convinceris ipso,
Quo stimulante ruis.

Muli autem ex iis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, etc. Curiosa dicit, magicæ artis industriam, cujus sectatores merito suos libros incendunt, magno licet pretio æstimatos, quando ipsos quibus servierant dæmones Jesum Christum Dominum et apostolos ejus vident honorare.

Invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta milium. Et debitoribus in Evangelio sub quinquagenario numero denariorum debita laxantur. Credo quia corporis quinque sensibus subsistentes in hac vita Decalogi præcepta transgredimur. Hic autem propter enormitatem magici sceleris, millenarius etiam adjectus est numerus. Aliter. Quinquagenarius sæpe numerus refertur ad pœnitentiam, remissionemque peccatorum, unde et quinquagesimus pœnitentiæ psalmus, et quinquagesimus remissionis est annus.

Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, etc. Præmisit discipulos ad præparandas elemosynas, quas Jerosolymam erat allaturus, ne cum ipse veniret, tunc collectæ fierent.

Demetrius enim quidam nomine, argentarius, etc.

A Demetrius iste qui viam Domini turbare nititur, nomen proprium factis exsequitur. Interpretatur enim, nimium persequens. Unde consequenter templa quæ Dianæ facit non alio quam argenti metallo ædificat, argento enim in Scripturis eloquium, sicut auro sensus indicari solet. Et gentilis versutia religionem suam non ulla sensus ratione, sed nudo sermonis nitore solet astruere.

Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed et magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, et destrui, etc.; id est, non solum opera nostra vana, nec mercede digna redarguentur, verum religio quoque nostra debonestabitur, si Pauli doctrina prævaluerit, idola deos non esse. Et mira gentilium stultitia, qui illos colere non erubescunt, quos ab homine construi vel destrui posse cognoscunt.

B *Et exclamaverunt dicentes : Magna Diana Ephesiorum.* Quam Demetrius perituram dixit Dianam, illi e contrario magnam esse mirantur.

Et impetum fecerunt uno animo in theatrum. Theatrum, locus est semicirculi figuram habens, in quo stantes populi ludos scenicos intus inspiciebant. Unde et a spectaculo Græce theatri nomen accepit. Itaque, sicut Arator ait :

Non alio decuit causam meritumque Dianæ
Lascivos tractare foro, capit area turpis
Concilii deformis opus.

CAPUT XX

C *Et profectus est ut iret in Macedoniam. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam.* Græcia est provincia Achaïæ, quam Græci Ἰλλὰδα vocant. Denique ubi Latini Codices Græcos, vel, ad distinctionem Judæorum, gentiles habent, ibi Græcum exemplar Ἰλλυνας et Ἰλλυσιστας scripsit. Ad hanc ergo post Macedoniam venit Paulus, quia proposuerat, ut supra dictum est, transire a Macedonia et Achaïa, et ire Jerosolymam.

In una autem Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, etc.; id est, die Dominico qui est primus a Sabbato, cum ad mysteria celebranda congregati essemus.

Protrahitque sermonem usque in mediam noctem. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo. Possumus hic allegorice dicere quia cœnaculum sit altitudo spiritalium charismatum, nox obscuritas Scripturarum, lampadum copia, secretiorum expositio dictorum, dies Dominica, recordatio vel dominicæ vel nostræ resurrectionis; et spiritualem admonere doctorem, ut si quando dulcedine resurrectionis et vitæ venturæ gaudiis illectos auditores suos ad virtutum summa provocaverit, ac prolixius disputando secreta quælibet Scripturarum attigerit, mox eadem propter infirmos auditores lampade planæ expositionis illustret. Sicut Apostolus, cum diceret Abraham duos filios habuisse, unum de ancilla, et unum de libera, mox explanando subjunxit : *Hæc autem sunt duo testamenta etc.*

Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, etc. Eutychus Hebraice amicus, Græce vero fortunatus. Quorum unum ei qui per adolescentiæ voluptatem de virtutum culmine ceciderit, alterum ei qui per condescensionem prædicatoris ad virtutum summam redierit, congruit.

Eductus somno, cecidit de tertio cœnaculo deorsum, etc. Inter verba prædicationis occurrit occasio eurationis, ut dulcedine miraculi et doctrinæ sermo firmetur, et vigiliarum labor arceatur, et memoria magistri jam discessuri arctius mentibus infligatur. Tria vero cœnacula in quorum supremo Paulus disputat, *fides, spes, et charitas, sunt. Major autem his charitas (I Cor. XIII).* Quam si quis per ignaviam deseruerit, et inter Apostoli voces dormire non timuerit, jam inter mortuos computabitur. Cum enim in uno offenderit, factus est omnium reus (Jac. II).

Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum. Quod descendit, incumbit, complectitur, hoc est quod ipse dicit: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Operosior enim est resuscitatio eorum qui per negligentiam, quam qui per infirmitatem peccant. Et hæc per Eutychum, illa per Tabitham quam Petrus suscitavit, exprimitur. Et ideo illa in diebus infirmata moritur, hic media nocte cadit et moritur. Illa post mortem lota in cœnaculo ponitur, hic tertio cœnaculo delapsus deorsum mortuus lugetur. Iste præsentem et docente, illa absente magistro. Ad hunc Paulus descendit, ad illam Petrus suscitaturus ascendit. Illa mox viso Petro resedit, hic nocte media defunctus tandem mane resurgit, et iustitiæ sole afflante, redivivus adducitur.

Festinat enim si possibile esset, ut diem Pentecosten faceret Jerusalem. Præceptum quidem legis erat ut omnes Judæi ter in anno, id est, tempore Paschæ, Pentecostes, et Scenopagiæ, Jerusalem convenirent, sed Apostolus ruptis sæculi nexibus diem quinquagesimæ, hoc est remissionis, et Spiritus sancti, agere festinat.

Vocavit majores natu Ecclesiæ. Pro majoribus natu in Græco *πρεσβυτεροι* habetur.

Nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates protestatur mihi. Cum dicit *per civitates*, aperte ostendit quod ea quæ sibi futura erant, non sibi ipsi, sed aliis de se revelata cognovit. Ex quibus erat propheta Agabus, nec non et illi discipuli qui hunc in Tyro consistentem monebant per Spiritum ne ascenderet Jerusalem.

Dicens, quantam vincula et tribulationes me manent in Jerusalem. Ut ubi aliquando persequeretur Ecclesiam, ibi nunc pro Ecclesiæ pace decertet.

Nec facio animam meam pretiosioram quam me. Animam dicit ipsam vitam in corpore temporalem, quam pro minimo ducit, qui in alia vita gaudium præstatur æternum.

Quis mundus sum a sanguine omnium vestrum. Eo

A se a proximorum sanguine mundum credidit, quo feriendis eorum vitis non pepercit.

In quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos. Migrat enim supra presbyteros Ephesi Mileti vocatos, quos nunc episcopos, id est, superinspectores nominat. Non enim una civitas plures episcopos habere potuit, sed eosdem presbyteros, ut vere sacerdotes sub nomine episcoporum significat. Coniunctus est enim gradus, et in multis pene similibus.

Regere Ecclesiam Dei quam acquisivit sanguine suo. Non dubitat sanguinem Dei dicere, propter unionem personæ in duabus naturis ejusdem Jesu Christi. Propter quam etiam dictum est: *Filius hominis qui est in cælo (Joan. III).* Cesset ergo Nestorius Filium hominis a Filio Dei separare, et duos sibi facere Christos.

Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa. De hisdem et Joannes: *Ex vobis, inquit, exierunt, sed non erant ex vobis (I Joan. II).*

Quoniam per triennium nocte et die non cessavi cum lacrymis, monens unumquemque vestrum. Hoc pulchre et breviter exponit Arator:

Qui canit Ecclesiæ tria dogmata, sæpius edit
Historicum, morale sonans, typicumque volumen;
Hinc Judæa vacans, sterilis quæ dicitur arbor,
Expectata tribus fructum non attulit annis.

Omnia ostendi vobis. Id est, non solum doctrinam inter pressuras et lacrymas insistendum, verum ne quis infirmorum gravetur manibus esse laborandum. Hoc est autem quod dictum est: *Et quodcumque supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi (Luc. X),* Evangelium videlicet prædicare, et ex Evangelio sumptus non querere.

Beatus est magis dare quam accipere. Non illis qui, relictis omnibus, secuti sunt Dominum, divites etiam eleemosynarios præponit, sed illos quam maxime glorificat, qui cunctis quæ possident semel renuntiatis, nihilominus laborant operando manibus quod bonum est, ut habeant unde tribuant necessitatem patienti.

CAPUT XXI.

Profecti ibamus, deducentibus nos cum uxoribus et filiis, etc. Impleta est propheta, quæ Ecclesiæ canens ait: *Filiæ Tyri, in muneribus, vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis (Psal. XLIV),* et cætera, usque ad finem psalmi. Nulla enim civitas majori dulcedine Apostolum suscepit, tenuit, dimisit. Denique hodie monstratur in arenis locus ubi pariter orabant.

Supervenit quidam a Judæa propheta. A Judæa dicit quia Cæsarea in qua morabantur, ad regionem Samariæ pertinet, in confinio Phœnicis et Palæstinae sita.

Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi. Prophetas veteres imitatur, qui dicere solebant: *Hæc dicit Dominus Deus.* Quia Spiritus sanctus æque ut Pater et Filius, Dominus et Deus est, nec eorum separari potest operatio, quorum natura et voluntas una est. Unde et supra legimus: *Dicit Spiritus sanctus: Se-*

gregate mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod assumpsi eos (Act. XIII), id est, apostolatam. Et ipse Paulus scribit: Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem (Galat. I). Hæc diximus, ne quis forte juxta Macedonium Spiritum sanctum esse creaturam, aut minoris auctoritatis quam Patrem vel Filium credat.

Sequenti autem die introivit Paulus nobiscum ad Jacobum. Jacobus iste frater Domini, id est, Mariæ sororis matris Domini, cujus Joannes evangelista meminit, filius fuit. Qui post passionem Domini statim ab apostolis episcopus ordinatus, triginta annis Jerosolymæ rexit Ecclesiam, id est, usque ad septimum Neronis annum. Cum enim Judæi, quod maxime, quærebant Paulum occidere non possent, mox ut Festus mortuus est, necdumque Albinus in provinciam venerat, vertere manus in Jacobum, qui juxta templum ubi præcipitatus fuerat sepultus est.

Audierunt autem de te, quia discessionem doceras a Moyse, eorum qui per gentes sunt Judæorum, etc.; id est, quia per doctrinam Christi, velut sacrilega, nec Deo mandante conscripta damnari dicas quæ per Moysen patribus fuere ministrata. Hoc enim de Paulo jactaverant, non illi qui intelligebant quo animo a Judæis fidelibus conservari tunc ista debuerint, propter commendandam scilicet auctoritatem divinam, et Sacramentorum illorum propheticam sanctitatem, non propter adipiscendam salutem, quæ jam in Christo revelata per baptismi sacramentum ministrabatur; sed illi hoc de Paulo sparserant, qui sic ea volebant observari tanquam sine his in Evangelio salus credentium esse non possit. Ipsum enim senserant vehementissimum gratiæ prædicatorem, et intentioni eorum maxime adversa docentem, non per illa hominem justificari, sed per gratiam Christi, cujus prænuntiandæ causa illæ umbræ in lege mandatæ sunt. Et ideo illi invidiam et persecutionem concitare molientes, tanquam inimicam legis mandatorumque divinorum criminabantur. Cujus falsæ criminationis invidiam congruentius devitare non posset, quam ut ea ipse celebraret, quæ damnare tanquam sacrilega putabatur, atque ita ostenderet nec Judæos tunc ab eis tanquam nefariis prohibendos, nec gentiles ad ea tanquam ad necessaria compellendos. Nam si revera sic ea reprobareret, quemadmodum de illo auditum erat, et ideo celebranda susciperet, ut actione simulata suam posset occultare sententiam, non ei diceret Jacobus:

Et scient omnes, quoniam quæ de te audierint, falsa sunt; sed diceret, Putabunt omnes: præsertim quia in ipsis Jerosolymis apostoli jam decreverant, ne quisquam gentes cogeret judaizare. Non autem decreverant ut quisquam tunc Judæos judaizare prohiberet, quamvis etiam ipsos jam doctrina Christiana non cogeret.

Cum autem septem dies consummarentur. Nondum consummati erant hi dies, sed eorum cursus agebatur, consummatio spectabatur. Unde expressius in

A Græco dicitur: Cum autem incipiebant septem dies consummari. Alioquin non potest stare sententia, quam ipse post quinque dies adventus sui in Casaream, præsi dicit: Quia non plus sunt dies mihi quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem. Si enim his septem et illis quinque diebus concilii illius diem quo in se Phariseos et Sadducæos dissociaverat, et illum quo se Judæi devoverant eum occisuros adjeceris, procul dubio plus quam duodecim ibi reperientur esse dies.

Hic est homo qui adversus populum et legem et locum hunc, omnes ubique docens. Quia videbant novæ gratiæ sectatores minus cerimonias legis et templi solemnities frequentare, timebant, sicut in Evangelio legitur, ne venirent Romani, et tollerent eorum et locum et gentem.

Qui dixit: Græce nosti? Nonne tu es Ægyptius, etc.? Ægyptius enim quidam venerat ad Judæam qui fidem sibi prophetiæ magica arte consciscens, ad triginta millia Judæorum congregavit; et ducentos eos per desertum, pervenit ad montem Oliveti, paratus irruiere Jerosolymam, urbemque sibi subjugare. Sed conatus ejus prævenit Felix, mox cum armatis occurrens. Ægyptio quidem cum paucis fugato, aliis etiam peremptis, temere cœpta facile restrinxit.

Quatuor millia virorum sicariorum. Non est de hoc numero satellitum inter tribunum qui hæc locutus est, et Josephum qui de Ægyptio scripsit, habenda controversia. Potuit enim fieri ut primo cum paucis, iisdemque clam tyrannidem agentibus adveniens, plures sibi postea publica fraude conjunxerit. Legitur autem tempore Felicis hoc genus surrexisse latronum, qui non locorum vel temporum abdita captantes; sed sicas, id est, breves manu gladios gestantes, in ipsa luce diei populo permisti, cæco adherentes vulnere cruentabant, ut querelam mora præveniret, et percussor lateret. Et si qui commotus fuisset quod in medio urbis talia gererentur, et hic peribat. Ita periculi metu, vel dissimulatione facinoris, sicarius non deprehendebatur.

A Tarso Ciliciæ non ignotæ civitatis municeps. Natus quidem Apostolus in oppido Galiliæ Giscali fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit. A quibus ob studia legis missus Jerosolymam, a Gamaliel viro doctissimo, sicut in sequentibus ipse memorat, eruditus est. Non autem se civem, sed municipem, a municipio, id est, territorio, ejusdem civitatis in quo nutritus est, appellat. Dictum autem municipium, quod tantum munia, id est, tributa debita vel munera reddat. Nam liberales et famosissimæ causæ, et quæ ex principe profiscuntur, ad dignitatem civitatum pertinent. Nec mirum, si se Tarsensem et non Giscalitem dicat, cum Dominus ipse in Bethleem natus, non Bethleemites, sed Nazareus, sit cognominatus.

CAPUT XXII.

Vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum. Supra de hac visione narrat historia, quod comites illius starent stupefacti, audientes quidem

vocem, neminem videntes. Unde colligitur eos sonum confusæ vocis, non autem discrimen audisse verborum.

Vociferantibus autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aërem. In Domini passione sacerdos solus de throno exiliens vestimenta scindit, quia tunc sacerdotium vetus erat novo mutandum. Nunc vero quia post necem apostolorum tota simul gens erat regni gloria spolianda, cuncti indumenta projiciunt, et clamorem pulvere mistum ad cœlum tollunt. Juxta quod Psalmista ait: *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper (Psal. LXXIII).*

Ego multa pecunia civilitatem hanc consecutus sum. Alia Editio manifestius quid dixerit insinuat. Dixit tribunus: *Tam facile dicis civem Romanum esse? Ego enim scio quanto pretio civilitatem istam possedi.*

Et Paulus ait: Ego autem et natus sum. Id est, in hoc ego plus te Romanus sum, quod non alibi natus Romanum nomen emi, sed in ipsorum sum civitate progenitus.

CAPUT XXIII.

Percutiet te Deus, paries dealbata. Non perturbatione animi commotus hoc dixit, sed utique prophetando locutus est, quia figurale illud pontificium quod erat in parietis dealbati similitudine compositum, percutiendum esset ac destruendum, cum jam verum sacerdotium Christi apostolis Evangelium prædicantibus advenisset. Et inde est quod ait: *Percutiet te Deus.* Non dixit, *percutiat*: indicativo utique modo hoc ipsum futurum significans, non optativo maledicens. Quod tranquillo enim animo hæc diceret, sequenti responsione manifestat dicens:

Nesciebam, fratres, quia princeps esset sacerdotum. Nam etsi hunc vere noverat in novo testamento principem non esse sacerdotum, tamen erudiens alios, atque erga eos qui in potestate sunt, modestius conversari monens, ipse quoque hic voluit temperare.

Viri fratres, ego Phariseus sum, etc. Sicut unitas bonorum semper est utilis, sic malorum unitas semper est bonis noxia. Unde nunc Apostolus persecutores suos dissociare satagit, ut quem uniti cinxerant, divisi laxarent. Sic mare Rubrum, quod solidum filios Israel arcaverat, divisum ab Ægypto liberavit. Quod autem se filium Phariseorum, sive, juxta Græcum, filium Pharisei se esse testatur, hoc est, quod supra gloriatur, se ante pedes Gamalielis, qui Phariseus legitur, prophetas legemque didicisse.

Et devoverunt se dicentes neque manducatuos neque bibituos donec occiderent Paulum. Cum Dominus dicat: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (Matth. v),* isti e contrario iniquitatem esuriunt, et sanguinem adeo sitiunt, ut cibos etiam corpori abdicent, donec isti morte satientur. Sed non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Deum. Nam et supra Paulus hostias licet obtulerit, caput

A raserit, nudipedalia exerceverit, Judæis factus sit Judæus, vincula tamen quæ prædicta erant non evasit. Et hic isti quamvis consilia cogant, se devoteant, insidias tendant, servatur tamen Apostolus, ut et Romæ sicut ei dictum erat, Christo testimonium reddat.

CAPUT XXIV.

Et auctorem seditionis sectæ Nazarenorum. Illo quidem tempore Christiani, pro opprobrio, Nazareni vocabantur; postea vero inter Judæos surrexit hæresis quæ dicta est Nazarenorum, qui in Christum credunt Filium Dei, natum de Mariæ virgine, et eum dicunt esse qui sub Pontio Pilato et passus est et resurrexit, in quem et nos credimus. Sed dum volunt et Judæi esse et Christiani, nec Judæi sunt nec Christiani.

Quem et apprehendimus. A quo poteris ipse judicans de omnibus istis cognoscere. In hoc loco quidam nostri Codices aliquot versus habent, qui in Græco ita leguntur: *Quem et apprehendimus, et secundum nostram legem volumus judicare. Transiens autem Lysias tribunus cum multis vi e manibus nostris eduxit, jubens accusatores ejus venire ante te, quo possis ipse judicans de omnibus istis cognoscere, etc.*

Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam quam dicunt hæresim, sic deservio Patri Deo meo. Melius legitur in Græco: *Quod secundum viam quam dicunt hæresim, sic deservio Patri Deo.* Quæ enim consequentia est eum qui Græce locutus est, dicere: *Secundum sectam quam dicunt hæresim,* cum idem Latine *secta* quod *hæresis* Græce significet? Sed ait: *Sic deservio Patri Deo,* secundum illam videlicet viam quam increduli hæresim, id est, sectam nuncupant, quasi magis habeat pertinaciam quælibet sectandi quam industriam recta dignoscendi.

Quidam autem ex Asia Judæi. Junge ad superiora, id est, hi sunt qui me invenerunt in templo.

Biennio autem expleto accipit successorem Felix Porcium Festum. Biennium dicit conversationis Pauli in Cæsarea, non autem præsidatus Felicis. Dictum est enim supra quod multis annis genti illi fuerit iudex. Præsertim cum historiarum narrent secundo Neronis anno missum Romam Apostolum, Claudium vero Cæsarem eo tempore quo Agrippam filium Herodis quem angelus Cæsareæ percussit Judæorum regem constituerit, Felicem quoque totius provinciæ Samaritæque et Galilææ, et regionis quæ dicitur trans Jordanem, procuratorem misisse.

CAPUT XXV.

Nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Quod appellat Cæsarem, et Romam ire festinat, ideo facit, ut prædicationi diutius insisteret, cumque multis hinc credentibus atque omnibus coronatus iret ad Christum.

Agrippa rex et Bernice descenderrunt Cæsaream. Agrippa hic qui cum sorore venit Cæsaream, filius est (ut dixi) Herodis Agrippæ, quem ab angelo supra legimus-interfectum, qui usque ad subversionem

Jerusalemorum regnum Judææ tenuit, semper Romanis amicus, et ab omni illa Judæorum seditione tutissimus.

CAPUT XXVI.

De omnibus quibus accusor a Judæis, Agrippa rex, æstimo me beatum apud te, cum sis defensurus me hodie. Hunc versum alia Editio sic transtulit: *Æstimo me ipsum beatum, apud te incipiens rationem reddere hodie.* Qui a sancto Hieronymo quodam loco cum sua expositione sic positus est: De omnibus quibus accusor a Judæis, o rex Agrippa, æstimo me beatum, cum apud te sim hodie defendendus, qui præcipue nosti cunctas quæ in Judæis sunt consuetudines et quæstiones. Legerat enim illud Isaïæ: *Beatus qui in aures loquitur audientis*, et noverat tantum orationis verba proficere, quantum judicis prudentia cognovisset.

Et cum occiderentur, detuli sententiam. Alia Editio dicit, *Occidendique eis detuli sententiam*, id est, qualiter occiderentur, ipse sententiam dedi.

Festus magna voce dixit: Insanis, Paulus. Insaniæ deputabat quod homo vinculatus loco defendendi accepto, non de calumnia qua premebatur exterius, sed de conscientia qua intus gloriabatur sermonem faceret, atque omnia revelationis qua de persecutore in apostolum mutatus erat miracula percurreret, sed et dispensatione nostri Redemptoris ostensa, de resurrectione mortuorum concionantis habitu impetueque dissereret. Revera autem sicut stulta amentia est, qua filius prodigis patrem deserens porcos pavit, ita et spiritalis, id est, vera amentia est, de qua Apostolus ait: *Sive enim mente excedimus Deo, sive sobrii sumus vobis.* Et in ejus comparisonem Psalmista canit: *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates, et insanias falsas (Psal. xxxix).*

Credis, Agrippa rex, prophetis? Scio quia credis. Non hæc adulando, ut quidam putant, sed vere profatur. Agrippa enim, utpote Judæorum ritu et legibus imbutus, credebatur vera locutus esse prophetas, sed ad quem eadem veritas pertingeret, id est, Dominum Christum, ut perfidus nesciebat. Quamvis in concione quadam cum Judæis habita dixisse legatur: Sed de religionis auxilio præsumitis, cum orbem jam Romanum Jesu discipuli repleverint, aut sine Dei nutu putamus illam crescere religionem.

CAPUT XXVII.

Et cum multis diebus tarde navigarem, et vix devenissemus contra Chium. Melius legitur, contra Guidum, quæ est insula contra Asiam.

Centurio autem gubernatori et nauclero magis credebatur. Naucleros Græce, Latine *navicularius* dicitur.

Misit se contra ipsam ventus Typhonicus. Alia translatio Latine dicit: *Ventus tempestivus.* Typhus enim Græce, Latine *inflatio* dicitur.

Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, etc. Hæc alia Translatio manifestius edidit:

Et arrepta navi, cum non possent occurrere vento, commodata navi flatibus, colligere vela ceperunt.

Tunc transcurrimus insulam quæ dicitur Claudi, quam occupare non potuerunt, sed scaphæ missæ adjuvare ceperunt navem, præcingentes eam. Trahebant autem et anchoras, timentes ne occurrerent in Syrtis. Ex quo ostenditur quod funibus a medio latere navis utrinque circa ejusdem anteriora demissis, anchoras his quæ traherentur adjunxerunt. Sicut et in nostro, id est, in Britannico mari, refrenandæ navi post tergum molaria saxa subjungere solent. Hæc enim ad retardandum navigium faciebant, ne proprio incursu Syrtis incideret, eo'0 etiam auditu terribiles, quod omnia ad se rapiant. Unde et Salustius illis nomen a tractu dicit impositum.

Potimus vix obtinere scapham. Qua sublata adjutoris utebantur. Scapha sive Catascopos, est navicula levis, ex vimine facta, crudoque corio contexta. Dicta autem Græce a contemplando, quod tali naviculae vel piratæ navigio terras et littora prospicere soleant. Hanc ergo cum pro adjuvanda nave majori deposuissent in mare, vix fluctu fervente potuerunt, ne laheretur, obtinere.

Summisso vase sic ferebantur. Alia translatio sic ponit: *Timentesque ne in Syrtim exciderent, laxantes antennas ita ferebantur.*

Assiit enim mihi hac nocte angelus Dei. Non seipsum hæc dicendo jactabat, sed illos ad fidem provocabat. Nam et ideo pelagus turbari permissum est, ut et per id quod auditus non est, et per id quod auditus est, spiritalis in Paulo gratia panderetur.

Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis, etc. Quia in periculo naufragii magis nautarum scientia qui erant gnari maris, quam militum arma prodesse valebant, ideo levius forebant scapham quam nautas excidere.

Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum. Pulcherrimos in hoc loco patet allegorizæ sensus, cum Paulus eos quos de naufragio salvari promissit, cibum sumere suasit. Et quia nocte media quatuor anchoris inter undarum impetus regebantur, orta die, terræ sinum conscendunt, quin nullus hujus sæculi tempestates nisi qui pane vitam pascitur, evadit. Et qui nocte tribulationum præsentium sapientiæ, fortitudini, temperantiæ, et justitiæ totis viribus innititur, mox Domini auxilio coruscante portum salutis quem quæsierit consequitur, ita duntaxat ut, sæculi rebus expeditis, flammam solummodo dilectionis qua pectus calefaciat quærat.

Et levato artemone, secundum statum auræ tendebant ad littus. Artemon est modicum velum dirigendæ potius navis causa commentatum quam celeritatis.

Et cum incidissemus in locum bithalassum, impegerunt navem. Bithalassum bimaritimum dicit, quia Græci mare *θαλασσαν* vocant. Significat autem littus in mare protentum, eodemque mari se dividente hinc inde circumdatum.

Et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris, etc. Ideo navis ista perit, quia non levi cursu fluctibus superlapsa est, sed ipso æquoris fundo violentè infixæ, partim solo retinetur, partim unda vexante confringitur. Talis est profecto casus animi huic sæculo dediti, qui cum mundi desideria calcare neglexerit, quia proram intentionis terræ funditus infligit, totam operum sequentium compagem, curarum fluctibus solvit. Sed hujus naviculæ fragmentis qui evasere, terram petunt, quia pereuntium exemplis alii se cautius agunt.

CAPUT XXVIII.

Cum congregasset autem Paulus sarmentorum multitudinem, et imposuisset super ignem. Egressus est de mari Apostolus, ignem propter frigus accendit, quia corda illorum quos undis tempestatum docendo exemit, amoris ardore calefacit. Sarmenta enim sunt dicta quælibet exhortationum, quæ ad accendendam charitatem valentia ab integritate decerpta Scripturarum quasi frondibus sunt excisa ramorum.

Vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus. Quia spiritus immundus, flamma virtutum de fidelium corde repulsus, doctoribus veritatis venena persecutionum infundere nititur, quo manum sanciet, id est, opus doctrinæ spiritalis impediatur.

Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. Eodem igni quo suos fovet, bestiam comburit, quia iisdem virtutibus et sancti proficiunt, et impii cum suo auctore invidendo deficiunt, ut propheta ait: *Zelus apprehendit populum ineruditum, et nunc ignis adversarios comedit.*

Contigit autem patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere, etc. Cur infirmum infidelem prece salvat, qui Timotheum, Trophimumque fideles infirmos, unum medicinali arte reparat, alterum ex toto relinquit, nisi quia ille foris per miraculum sanandus erat, qui vix interius non erat, quo non indigebant qui salubriter intus vivebant?

Navigavit in navi Alexandrina, quæ insula hymaværat, cui erat insigne Castorum. Credo primitus insigne Castorum esse positum, sed vitio librarium litteram adjectam sicut frustra panis, pro frustra, et appropriat pro appropriat, sæpe scriptum in antiquissimis exemplaribus invenimus. In Græco enim pro insigni Castorum, *καρκασίμω διοσκούροις* scriptum est, *διοσκούροι* autem, gemini Castores, id est, Castor et Pollux Græcæ vocantur. Testis est urbs Colehorum, quæ, ab Amphito et Circio geminorum aurigis facta, ex eorum nomine Dioscoria cognominata est. Quos ob id gentiles in mari Deos invocant, quia in prodigiis nautarum, si solidarum stellæ in navi vel antennis apparuerint, periculosi; si vero geminæ, prosperi cursus sunt nuntia. Quarum adventu, fugari diram illam appellatamque Helenam ferunt. In alla translatione pro *καρκασίμω διοσκούροις* scriptum vidimus, cui erat signum Jovis filii. Ferunt enim fabulæ Jovem in cyenum transformatum, Leden Thæsei conjugem constuprasse, atque inde na

tam Helenam. Unde dicitur: *Iste modulatus ales Ledeos petivit amplexus; item eandem mutatum in stellam vitiasse, et Castorem ac Pollucem geminos processisse.*

Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres vestros, dicens: *Vade ad populum istum et dic: Aure audietis, etc.* Hanc prophetiam quam Apostolus affirmat a Spiritu sancto pronuntiatam, ipse liber prophetæ a Domino dictam esse commemorat. Ex quo liquido ostenditur una et voluntas et natura Domini et Spiritus sancti, et in nuncupatione Spiritus etiam Domini nomen intelligi. Neque vero Paulus alium habens Spiritum sanctum hæc de eo scripsit, qui in prophetis ante adventum Domini alius fuit, sed de eo cujus et ipse participans erat, et omnes qui in fide consummatæ virtutis ferebantur. Unde et cum articulo ejus meminuit, quasi solitarium et unum esse contestans, et sicut dicit non simpliciter *Πνεῦμα ἅγιον*, id est, Spiritus sanctus, sed cum additamento articuli *τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον*, hoc est, hic Spiritus sanctus, et Isaiam prophetasse commemorat cum articulo voce *τὸ ἅγιον τὸ Πνεῦμα*. Petrus quoque in eo sermone quo præsentibus persuadebat: *Oportuerat, inquit, compleri Scripturam quam prælocutus est Spiritus sanctus (id est τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον) per os David, de Juda (Act. 1).* Ostendens et ipse eundem Spiritum in prophetis et in apostolis operatum. Hæc de beati Didymi libris excerpta, hunc in nostris opusculis teneant locum

Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt. Ne putemus crassitudinem cordis et gravitatem aurium naturæ esse, non voluntatis, subjungit culpam arbitrii, et dicit:

Et oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis. Id est, ipsi meritis præcedentibus causa fuere ut Deus eis oculos clauderet. Vel ad superiora jungendum est, dicente Domino ad prophetam: *Vade ad populum istum, et peccata quibus cæcitate muerunt, illis impropèra, si forte vel sic audire, et ad me converti dignentur (Isai. vi).*

Mansit autem biennio toto in suo conducto, id est, in hospitio quod ipse sibi conduserat, Christum omnibus prædicabat, non solum quidem Judæis, sed et gentibus, quas illis reprobatis dixerat esse salvandas.

Et docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum fiducia sine prohibitione. Non solum Romæ prædicare prohibitus non est, sed necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo uarrant historiæ, dimissus est ut Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse Romanis ait: *Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.* Et paulo post: *Hoc ergo cum consummavero, proficiscar per vos in Hispaniam.* Postea enim, id est, ultimo Neronis anno, retentus ab eo, martyrio coronatus est. Quod utrumque in secunda ad Timotheum Epistola, quam passuris de vinculis dicit, exponit: *In prima, inquit, mea defensione,*

nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt. Do-
minus autem mihi auxiliatus est, et confortavit me, ut per me
prædicatio impletur, et audirent eum omnes gentes,
et liberatus sum de ore leonis (II Tim. iv). Mani-
festissime, propter crudelitatem, Neronem leonem
esse significans. Et in sequentibus : *Et salvavit me,*

et saluum faciet in regnum suum celeste (Ibid.),
quod scilicet præsens sibi sentiret imminere mar-
tyrium. Unde in eadem Epistola præmiserat dicens :
Ego enim jam immolor, et tempus meæ resolutionis
instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi,
fidem servavi (Ibid.).

LIBER RETRACTATIONIS IN ACTUS APOSTOLORUM.

INCIPIT LIBER.

PRÆFATIO.

Scimus eximium doctorem ac pontificem Augusti-
num, cum esset senior, libros Retractationum in
quædam sua opuscula, quæ juvenis coniderat, fe-
cisse, ut quæ ex tempore melius, crebro ex lectionis
usu ac munere supernæ largitatis didicerat, non ut
de prisca confusus imperitia, sed ut de suo magis
profectu gavisus monumentis inderet litterarum, ac
posteris legenda relinqueret. Cujus industriam nobis
quoque pro modulo nostro placuit imitari, ut post
expositionem Actuum apostolorum, quam ante annos
plures rogatu venerabilis episcopi Acca, quanta va-
luimus solertia, conscripsimus, nunc in idem volu-
men brevem Retractationis libellum condamus, stu-
dio maxime vel addendi quæ minus dicta, vel emen-
dandi quæ secus quam placuit dicta videbantur. In
quo etiam quædam quæ in Græco, sive aliter, seu
plus aut minus posita vidimus, breviter commemo-
rare curavimus. Quæ utrum negligentia interpretis
omissa, vel aliter dicta, an incuria librariorum sint
depravata, sive relicta, nondum scire potuimus.
Namque Græcum exemplar fuisse falsatum, suspicari
non audeo; unde lectorem admoneo, ut hæc ubi-
cunque fecerimus, gratia eruditionis legat, non in suo
tamen volumine velut emendaturus interserat, nisi
forte ea in Latino Codice suæ Editionis antiquitus sic
interpretata repererit. Nam et Hieronymus pleraque
testimonia veteris Instrumenti, ut Hebraica veritas
habet, edocet: nec tamen hæc ita in nostris Codicibus
aut ipse interpretari, aut nos emendare voluit. Verbi
gratia: *Non aspiciam hominem ultra, et habitorem,*
quievit generatio mea (Isai. xxxviii). Et: *Erit sepul-*
crum ejus gloriosum (Isai. xi); et: *A finibus terræ*
laudes audivimus (Isai. xxiv); et: *Omnis qui occide-*
rit Cain, septuplum punietur (Gen. iv): dicit in Hebræo
haberi: *Septem vindictas absolvet;* et: *Ab alis terræ;*
et: *Requies ejus gloriosa;* et: *Habitorem quietis, ge-*
neratio mea ablata est; quæ sic apud Hebræos haberi
lectorem voluit, eruditionis solummodo, non autem
emendandi gratia, nosse.

B

CAPUT PRIMUM.

Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theo-
phile, quæ cæpit Jesus facere et docere. Quod ait:
Primum quidem, non est adverbium ordinis, juxta
illud Apostoli: *Primum quidem gratias ago Deo meo*
(Rom. i), sed sicut ex Græco facillime patet, primum
nomen est adjungendum ad hoc quod sequitur ser-
monem, ut sit sensus, quod primum sermonem fe-
cerit de Jesu Evangelium scribendo, secundum sit
modo facturus apostolorum Actus addendo. Et quidem
commemorationem primi sermonis adimplet, cum
subdit: *Usque in diem qua præcipiens apostolis per*
Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est, ac deinde
initium secundi sermonis fecit, cum sequitur: *Qui-*
bis et præbuit seipsum vivum post passionem suam in
multis argumentis per dies quadraginta, etc. Nam etsi
in Evangelio illum cælos conscendisse, ac discipulos
a Bethania Jerosolymam regressos esse testatus est,
non tamen ibi dixit quod per dies quadraginta post
passionem suam eis creber apparuit, quod eum
ascensurum de regno Israel interrogaverint, quod
illo cælum petente angeli eis astiterint, qui eum si-
mili modo rediturum esse prædicerent, et cætera
hujusmodi.

C

D

Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos baptizabi-
mini Spiritu sancto. Baptisma Græce, Latine tinctio
dicitur. Unde et in quibusdam codicibus ita interpre-
tatum invenimus: *Quia Joannes quidem tinxit aqua,*
vos autem tingemini in Spiritu sancto. Ubi miranda
concordia sermonum Domini, et præcursoris ejus.
Ille enim siebat eis quos baptizabat, de Domino:
Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu
sancto (Marc. viii). Et Dominus ipse: *Joannes quidem*
baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu
sancto. Notandum et hoc, quod baptisma Domini in
Spiritu sancto, de quo prædixerat Joannes, non ad
illud solummodo tempus respicit, quando Apostoli
et cæteri fideles illius temporis baptizati sunt aqua in
remissionem peccatorum, per gratiam Spiritus sancti
donatam sibi a Domino; verum etiam ad hoc, quando,
mittente ipso Domino, plenius ejusdem dona Spiritus
acceperunt de cælis. Sed et nunc quicunque